ΕΒΔΟΜΑΣ

ΈΤΟΣ Α' 1884 — ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ — 19 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΑΡΙΘ. 25

ΥΠΟΜΝΗΜΑ Γ. ΛΑΜΠΑΚΗ

διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 190

—

Β' *Ἀξία τῶν ἐν τῷ Ναῷ ψηφοθετημάτων.*

Εἴδομεν τὰ ἀρχαῖα ψηφοθετήματα τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγ. Μάρκου, μετ' ἀπεριγράπτου ζήλου καὶ ἀκριβείας ἐσπουδάσαμεν τὰ τῆς Σικελίας[1], ἐμελετήσαμεν τὰ ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς Μεσσήνης, [τοῦ 1330]· παρεβάλομεν ἐν Παλέρμῳ τὰς ἡμετέρας τοῦ Δαφνίου μουσειογραφίας πρὸς τὰς τῆς Μαρτοράνας [1132] (Τὸ πάλαι Santa Maria dell' Amiraglio καλουμένης, βραδύτερον δὲ Martorana)· συνεκρίναμεν ταύτας πρὸς τὰς τῆς Καπέλλας Παλατίνας, (Cappella Palatina) [1140-1143] πρὸς τὰς τοῦ Monreale, [1189] ἐξεδράμομεν εἰς Cefalú ὅπως ἴδωμεν καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς σπουδάσωμεν τὰ παγκοσμίου φήμης ἀπολαύοντα μουσαϊκὰ τοῦ ιβ', αἰῶνος [1148] τῆς ἐκεῖσε σεβασμίας καὶ γεραρᾶς Μητροπόλεως, ἧς ὁ ἐν τῇ μεγάλῃ ἀψῖδι Παντοκράτωρ, ὡς ἔγραφεν ὁ Buchon, ὑπομιμνήσκει τὸν τοῦ Δαφνίου[2], καὶ ὅμως, πρὸς πάσας ταύτας τὰς μουσειώσεις τὰς τοῦ Δαφνίου παραβάλλων, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ εὕρισκον ταύτας ὑπερτέρας, τεχνικωτέρας, καὶ λαμπροτέρας.

Μάτην ὑπὸ τὰς ἀψῖδας τῆς Μαρτοράνας, τῆς Καπέλλας Παλατίνας καὶ τῆς Μητροπόλεως τοῦ Monreale ἀνεζήτουν τὴν παράστασιν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοιαύτην, οἵαν ὑπὸ τὴν ΒΑ τοῦ τρούλλου γωνίαν τοῦ Δαφνίου βλέπομεν· ἡ ἐν Δαφνίῳ φυσικὴ πτυχολογία τοῦ ἀγγέλου, ἡ ἐλευθερία τῶν περὶ τὰ σώματα γραμμῶν, ἡ φυσικὴ καὶ σεμνὴ τῆς Θεοτόκου στάσις, ἡ λαμπρὰ καὶ ἁρμονικὴ ἀντίθεσις τῶν χρωμάτων τῶν ψηφίδων καθιστῶσι τὴν παράστασιν ταύτην μοναδικὴν ἴσως εἰς τὸν κόσμον διά τε τὴν ἐποχὴν καὶ τὸ εἶδος αὐτῆς.

Καὶ τοῦτο λέγοντες, οὐδόλως νομίζομεν ὅτι πρὸς ὑπερβολὴν λέγομεν, διότι ὄντως ἂν διὰ τὸ Monreale καὶ διὰ τὴν Cappella Pallatina ἐρρήθη, λέγεται καὶ καθ' ἑκάστην ὑπὸ τοὺς θόλους αὐτῶν ἀναφωνεῖται, ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε ἀπὸ τοῦ σύμπαντος κόσμου πορευομένων ξένων, ὅτι αἱ μουσειογραφίαι αὗται εἰσὶ μοναδικαὶ ἐν τῷ κόσμῳ, [Unicum in der Welt], τί θὰ ἐλέγετο, ἄν, μετ' ἀκριβείας τῶν ἐνταῦθα καὶ ἐν Σικελίᾳ παρασάσεων συγκρινομένων, ἐβεβαιοῦτο ἡ ὑπεροχὴ τῆς τέχνης τῶν τοῦ Δαφνίου μουσειογραφημάτων;

Παρεβάλομεν τὸν ἐν Δαφνίῳ Ἰωάννην, τὸν ὑπὸ τὸν Σταυρὸν πρὸς τὸν ἐν Monreale, καὶ ὅμως οἷα διαφορά! Λαβόντες μεθ' ἡμῶν τὰς φωτογραφίας τῶν μουσαϊκῶν τῶν παριστανόντων τὴν γέννησιν τοῦ Ι. Χ. ἐν τῇ Καπέλλᾳ Παλατίνᾳ καὶ τῇ Μαρτοράνᾳ, συνεκρίναμεν ταύτας πρὸς τὴν τοῦ Δαφνίου ὁμοίαν παράστασιν, ἀλλ' ὁποία καὶ πάλιν διαφορά! Τὸ ἐν τῇ Μαρτοράνᾳ σπήλαιον νομίζει τις ὅτι εἰκονίζει πᾶν ἄλλο ἢ σπήλαιον, τοὐναντίον δὲ τὸ σπήλαιον τοῦ Δαφνίου, ὅση τῷ τεχνίτῃ δύναμις, ἐστὶ μεμελετημένον ἐκ τῆς φύσεως σπήλαιον, λυπηρὸν μόνον, ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ λαμπροῦ τούτου ψηφοθετήματος διερρύη.

Ἐν τῇ μεγάλῃ ἀψῖδι τῆς ἐν Monreale Μητροπόλεως, ὑπὸ τὸν Παντοκράτορα, παρίσταται ἡ Θεοτόκος [ΜΗΡ. ΘΥ. Η ΠΑΝΑΧΡΑΝΤΟΣ] καθημένη ἐπὶ θρόνου βαστάζουσα τὸν Ι. Χ. τῇ δ' ἀριστερᾷ κρατοῦσα μανδύλιον. Ἀκριβῶς ἡ αὐτὴ παράστασις εἰκονίζεται καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ ἀψῖδι τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου, καὶ ὅμως καταφανὴς ἡ διαφορά, καὶ ἐὰν τοὺς θρόνους μόνον τῶν παραστάσεων τούτων συγκρίνωμεν, διότι ὁ μὲν θρόνος τοῦ Monreale, ἐστὶ θρόνος ἁπλοῦς, βαρὺς καὶ ἄκομψος, τοὐναντίον ὁ τοῦ Δαφνίου ἐστὶν ἔργον ἐλαφρὸν καὶ κομψότατον μετὰ πολλῆς τέχνης ἐξειργασμένον· λυπηρὸν ὅτι τὴν σύγκρισιν τῶν δύο τούτων παραστάσεων οὐ δυνάμεθα καὶ ἐπὶ τῶν ἱερῶν μορφῶν ποιῆσαι, πρὸς ἀνεπανόρθωτον τῆς ἐπιστήμης βλάβην παντάπασι καταστραφεισῶν!

Ταῦτα καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τοῦ Δαφνίου μουσειογραφικῶν παραστάσεων λέγομεν, περὶ τῆς εἰς Ἅδου τοῦ Ι. Χ. καθόδου, περὶ τῆς Βαϊφόρου κλ. ἐν αἷς διαλάμπει σύνθεσις πλουσία καὶ διάθεσις τῶν προσώπων ἀρίστη[1].

Καὶ μή τις νομίσῃ, ὅτι ὁ ἡμέτερος ζῆλος μεγαλοποιεῖ τὰ πράγματα, ἢ ὅτι ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς φαντασίας ἡμῶν ἀλλοίαν διορῶμεν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, οὐχί· ἄλλως ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Λαβέτω ὁ θέλων τὴν ὑπὸ τοῦ Ferdinand Ongania ἔκδοσιν τῶν μουσειογραφιῶν τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγ. Μάρκου, [La Basilipue de Saint-Marc], τὸ δίτομον σπουδαῖον ἔργον «Il Duomo di Monreale» ὑπὸ Gravina, τὸ ἤδη ἐκδιδόμενον [εἰς LXVIII πίνακας, ἐκδοθέντων τῶν XXVIII] «La cappella di S. Pietro disegnata e dipinta da Andrea Terzi κλ.» ὡσαύτως καὶ τὰς ὑπαρχούσας φωτογραφίας τῶν διαφόρων μουσειογραφιῶν τῆς Σικελίας, στήτω ὑπὸ τὰ γεραρὰ καὶ σεμνὰ τοῦ Δαφνίου μουσειογραφήματα, παραβαλλέτω ταῦτα πρὸς τὰς ἐν Σικελίᾳ καὶ Βενετίᾳ συγχρόνους μουσαϊκὰς παραστάσεις, καὶ αὐτίκα ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὄψεται, γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἐκ πάντων τούτων τῶν μουσειογραφιῶν, ἃς ἡμεῖς τέως εἴδομεν, αἱ τοῦ Δαφνίου εἰσὶ πολλῷ ἐξοχώτεραι[1].

Οὐ μόνον δὲ διὰ τὴν ὑπέροχον αὐτῶν τέχνην τὰ ἡμέτερα ἐν Δαφνίῳ μουσαϊκὰ πολύτιμα ἡμῖν καθίστανται, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον τινὰ λόγον, ὃν ἀρτίως ἐν Σικελίᾳ, παρὰ τῶν εὐδοκίμων ψηφοθετῶν ἀδελφῶν κ. Bonanno ἐδιδάχθημεν· οὗτος δ' ἔστιν ὅτι, ὁ τρόπος καθ' ὃν οἱ ἀρχαῖοι ψηφοθέται εἰργάζοντο, σήμερον ἐντελῶς ἀγνοεῖται. Χημικαὶ δ' ἀναλύσεις καὶ πάλιν συνθέσεις τοῦ ὑπὸ τὰς ψηφῖδας ὑποχρίσματος, πρὸς ἀνακάλυψιν πῶς τὸ ὑπόχρισμα ἐκεῖνο τῶν ἀρχαίων ψηφοθετῶν ἔμενεν ὑγρὸν μέχρι τῆς περατώσεως τῆς εἰκόνος, ἀπέβησαν μέχρι τοῦδε ἐντελῶς μάταιαι! Καὶ ἰδοὺ τὸ μέγα χάσμα, ὅπερ διαχωρίζει τὴν νῦν τῶν ψηφοθετῶν τέχνην τῆς τῶν ἀρχαίων.

Ἐν ὑγρᾷ ἔτι καταστάσει τοῦ ὑποχρίσματος τῶν ἀρχαίων διατελοῦντος, ὁ πρωτομάστωρ ἐχρωμάτιζε τὴν παράστασιν, ἕτερος δ' ἀμέσως ἑπόμενος, ἐπέθετεν κατὰ τὸ χρῶμα τὰς ψηφῖδας οὕτως ὥστε, δύο συγχρόνως ἐξετελοῦντο ἐργασίαι, ἥ τε διὰ χρωμάτων ἰχνογράφησις καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ εἰκονογραφήματος τῶν ψηφίδων ἐπικόλλησις. Σήμερον τοὐναντίον, τὸ ὑπόχρισμα τοῦτο μετὰ $^1/_4$ τῆς ὥρας εἶναι κατάξηρον, τοῦ ψηφοθέτου μὴ λαμβάνοντος καιρόν, ἢ μικρὸν μόνον μέρος τῆς ἐργασίας νὰ ἐκτελέσῃ.

Διὰ τοῦτο ὡς ἡ τέχνη αὕτη νῦν ἔχει, τὸ ἔργον τῆς μουσειογραφίας ἐπίπονον, μακροχρόνιον, καὶ δαπανηρὸν λίαν καθίσταται.

Γ'. *Κατάστασις τοῦ παρ' ἡμῖν ψηφοθετήματος τοῦ Δαφνίου καὶ ἐν γένει τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων. Γενικὰ μέτρα πρὸς διάσωσιν τούτων.*

Καὶ ὅμως τὰ λαμπρὰ καὶ πολύτιμα μουσαϊκὰ τῆς Μονῆς Δαφνίου ἐπέπρωτο, εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν εὑρεθέντα, ἀνεπανόρθωτον νὰ ὑποστῶσι ζημίαν καὶ βλάβην. Ἡ βλάβη δ' αὕτη προῆλθεν, τὸ μὲν ἐκ

1. Ὀπόθεν καὶ πρὸ ἡμερῶν ἐπεστρέψαμεν, μεταβάντες ἐκεῖσε δαπάναις τοῦ εὐγενοῦς Μαρκησίου Bute, πρὸς ὃν καὶ δημοσίᾳ ἤδη τὸ πρῶτον, τὴν ἡμετέραν ἐκφράζομεν εὐγνωμοσύνην.

2. Κατ' ἐξαίρεσιν, ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ Παντοκράτωρ τῆς Cefalú ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἐστὶ λαμπρότερος καὶ τῷ σχεδίῳ ἀκριβέστερος οὐ μόνον τοῦ ἐν Δαφνίῳ Παντοκράτορος, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἐν Σικελίᾳ ὁμοίων τοῦ Ἰησοῦ παραστάσεων· μουσειογραφία θέας τῷ ὄντι ἀξία, λαμπρῶς δεικνῦσα εἰς οἷον βαθμὸν τελειότητος ἡ τέχνη αὕτη, ὑπὸ τῶν ἐκεῖσε Ἑλλήνων τεχνιτῶν προήχθη.

1. Ὑπομιμνήσκομεν ὅτι συγκρίνομεν μουσειογραφίας τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ καὶ τύπου, συγχρόνου περίπου τέχνης.

1. Τὴν αὐτὴν περὶ τούτου γνώμην ἔχει καὶ ὁ παρ' ἡμῖν διακρινόμενος ἁγιογράφος κ. Σ. Χατζηγιαννόπουλος, μεθ' οὗ ἐκ Μονάχου τούτου ἕνεκα εἰς Βενετίαν μετέβημεν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ τὴν σύγκρισιν ταύτην τῶν μουσειογραφιῶν τοῦ ἁγ. Μάρκου πρὸς τὰς τοῦ Δαφνίου ποιήσωμεν.

τῆς παχυλῆς ἀμαθίας τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐπὶ ἡμέρας τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ κατέκαιον, νομίζοντες, ὅτι οὕτως ἠδύνατο νὰ καταρεύσῃ ὁ χρυσὸς τῶν ψηφίδων, τὸ δὲ προῆλθεν ἐκ τῆς ἀσυγγνώστου ἀμελείας τῶν ἡμετέρων. Ἡ βλάβη δὲ ἡ ἐκ τῆς τελευταίας αἰτίας προερχομένη, ἐστὶ πολλῷ τῆς πρώτης μείζων, διότι ἀπὸ ἡμίσεος σχεδὸν αἰῶνος, τὸ ψηφοθέτημα τοῦτο ἐν συνεχεῖ διατελεῖ καταρρεύσει, καὶ ὅπερ ἀλγεινὸν εἰπεῖν, ἔκτοτε ἀπροστάτευτον, μένει εἰς τὴν διάκρισιν, διαρπαγὴν καὶ θέλησιν ἑκάστου.

Ἐν Σικελίᾳ, αἱ καταπίπτουσαι ψηφῖδες, ἀδαμάντων δίκην περισυλλέγονται καὶ αὐθωρεὶ εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ἀποκαθίστανται. Ἐνταῦθα μέχρι τῆς σήμερον καὶ ἐπίτηδες ἐν γωνίᾳ τινὶ τοῦ Νάρθηκος φυλάσσεται κοντάριόν τι, [ὅπερ ἐν χερσὶ λαβών, καὶ ἔδειξα Ὑμῖν Κύριε Ὑπουργέ], δι' οὗ αἱ λαμπραὶ αὗται μουσειώσεις ἀποσπῶνται καὶ καταξέονται, τῶν ἀφ' ἑαυτῶν καταπιπτουσῶν ψηφίδων, ὡς ἀχρήστων ἔξω τοῦ Ναοῦ ῥιπτομένων, ὁπόθεν καὶ προχείρως ἐνώπιον Ὑμῶν τινας τούτων συνέλεξα!

Ἐν Πάλέρμῳ ὁ ναὸς τῆς Μαρτοράνας, ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν αἱ μουσειώσεις τοῦ 1143, κεκλεισμένος, ὡς πολύτιμος ἀρχαιότης, καὶ ἀπὸ πολλοῦ οὐδεμιᾶς τελετῆς ἐν αὐτῷ τελουμένης, ὑπάγεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐθνικοῦ Μουσείου· κομψὸς περίβολος χωρίζει τὸν ναὸν ἀπὸ τῆς Piazza Bellini· τὸν εἰσερχόμενον ξένον παραλαμβάνει τὸ πρῶτον ὁ ἔξω φύλαξ, ὅστις κρούει τὸν κώδωνα ἑτέρας θύρας, ὁπόθεν αὐτὸς ὁ διακρινόμενος ψηφοθέτης κύριος Bonanno, θέτων τὸ σῆμα τῆς ἑαυτοῦ ὑπὸ τὴν Κυβέρνησιν ὑπηρεσίας, εἰσάγει τὸν ξένον ἐν τῷ θαυμασίῳ τῇ ἀληθείᾳ τούτῳ Ναῷ, ἀφοῦ πρότερον πληρωθῇ τὸ δικαίωμα τῆς εἰσόδου, ἓν φρ. δι' ἕκαστον πρόσωπον, κατὰ Κυριακὴν μόνον τῆς εἰσόδου ἐλευθέρας οὔσης. Οἵα ἡ ἐνταῦθα ἀντίθεσις!!!

Πρὸ τῆς εἰς Γερμανίαν ἀναχωρήσεως ἡμῶν ἠριθμήσαμεν 63 μουσειογραφικὰς παραστάσεις, ἐν συνόλῳ πλέον τῶν 137 προσώπων ἐχούσας· τούτων νῦν αἱ μὲν πλεῖσται διερρύησαν, πολλὰ δὲ πρόσωπα θαυμαστῷ τινι τρόπῳ ἀνελήφθησαν! Κύριος οἶδε τίνα μουσεῖα κατακοσμοῦσι, καὶ τίνων συλλογὰς συνεπλήρωσαν!

Ἐσωτερικῶς ἐσῴζοντο τότε ἱκανοὶ προφῆται ἀβλαβεῖς, περὶ τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου, μεταξὺ τούτων διεκρίνετο ὁ προφήτης Δανιήλ, ὅν, ὡς τότε εἶχε, καὶ ἔδειξα Ὑμῖν, καὶ ὅμως οἷα ὁ δυστυχὴς Δανιὴλ πέπονθε, κατ' ἀτυχίαν εὑρεθεὶς πλησίον εὐαλώτου θυρίδος ὅλως βαρβαρικῶς ἐσυλήθη καὶ ἀπεσπάσθη, τοῦ προσώπου μόλις καὶ μέρους τοῦ σώματος διασωθέντος, οὕτως ἀδίκως καὶ παραλόγως, μιᾶς τῶν ἐξόχων μουσειογραφιῶν ἀπολεσθείσης!!

Πρὸς τί δὲ νὰ θρηνῶ τὴν ἐρήμωσιν μόνον τῆς πολυτίμου καὶ εὐκλεοῦς ταύτης Μονῆς τοῦ Δαφνίου, ἐνῷ, ὡς πάντες βλέπομεν, πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες ἐντελῶς ἠρειπώθησαν καὶ οὐ μόνον τόποι πάσης ἀκαθαρσίας ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν σεμνῶν ἁγιογραφιῶν πασῶν τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιῶν πᾶν εἶδος ἀρρήτου αἰσχρότητος σιχλογραφίας τε καὶ βωμολοχίας ἀσεβῶς ἐγχαράσσεται, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῶν ἁγίων τέρψεως χάριν βαθέως ἐξορύσσονται!

Μήπως ὁ πολλοῦ λόγου ἄξιος τῆς Καισαριανῆς νάρθηξ τῶν εὐπατριδῶν καὶ λογίων Βενιζέλων, πολύτιμον τοῦ 1675 ἔργον, δὲν κατεστράφη ὅλως; Μήπως τὸ πρὸ τῆς Καισαριανῆς Μετόχιον, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι λαμπραὶ τοῦ 1572 ἐφ' ὑγροῖς γραφαὶ [fresca], ἀπὸ πολλοῦ ἤδη δὲν κατακαίεται ὑπὸ τῶν ποιμένων, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τῶν ἁγίων νεωστὶ δὲν κατεξωρύχθησαν βαθέως; Μήπως ἡ ἀρχαία καὶ ὀνομαστὴ Μονὴ τῆς Καρρέας, ἥτις πάλαι ποτὲ καὶ μέχρι τοῦ 1796 εἶχε μετόχιον τὴν νῦν μονὴν τοῦ Πετράκη, καὶ ἐν ᾗ ὁρῶνται αἱ ἐντειχίσεις ἀγγείων χάριν τῆς εὐήχου ἀκουστικῆς, δὲν κατεπετρώθη ὑπὸ τῶν πέριξ λατομείων, μέγας δέ τις λίθος ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀψῖδος πεσών, δὲν διετρύπησε ταύτην καὶ διέρρηξεν; Μήπως τέλος ὁ ἐν τῇ αὐτῇ Μονῇ ἐπιτύμβιος λίθος ΝΕΙΚΑΓΟΡΗΣ τῆς Διακονίσσης δὲν κατεθραύσθη; Τίνι μελήσει;

Ἀνῆλθέ τις μέχρι τοῦ ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ Ἀστερίου, ὅπως ἴδῃ τὴν ἀληθῶς ἀξιοθρήνητον θέσιν εἰς ἣν περιῆλθε τὸ ἀνεκτίμητον τοῦτο, καὶ λαμπρὸν τῆς Βυζαντ. τέχνης ἀρχιτεκτονικὸν οἰκοδόμημα, καὶ ἐν οἵᾳ φρικαλέᾳ καταρρεύσει αἱ ἐν αὐτῇ ἐφ' ὑγροῖς γραφαὶ ὑπάρχουσιν;

Κατῆλθε δέ ποτέ τις εἶτα, εἰς τὸ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ ἐφαπλούμενον πεδίον, ἐν ᾧ πλεῖστα ἄστεγα καὶ ἄθυρα ὑπάρχουσιν ἐρημοκκλήσια, ἐν οἷς τις ἀξιολόγους εὑρίσκει ἁγιογραφίας, πολύτιμα δὲ συνάγει τῇ ἱστορίᾳ ψυχία; Καὶ ὅμως, πάντες οἱ ναοὶ οὗτοι, ὡς χειμάδια εἰς τοὺς ποιμένας χρησιμεύοντες, εἰσὶ πλήρεις κόπρου τῶν ποιμνίων, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ τῶν φυλασσόντων Ποιμένων.

Πρὸς τί δὲ νὰ διατρέχω τὰς ἔξω τῶν Ἀθηνῶν χριστιανικὰς ἀρχαιότητας, παρορῶν τὰς ἐν τῇ Πόλει; Ὑπάρχουσι δυσωδέστεροι τόποι τοῦ παρὰ τῇ Μητροπόλει ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, καὶ τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἐκκλησιῶν, ἐν ὅλῃ τῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως μεταβληθεισῶν εἰς ὅ,τι ἡ εὐσχημοσύνη τῆς γλώσσης μὲ ἀποτρέπει νὰ εἴπω; Βεβαίως ὄχι!

Ἕτεραι δὲ τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων καταστροφαὶ εἰσὶν αἱ λόγῳ ἐπισκευῆς καὶ διακοσμήσεως γενόμεναι· οὕτως, ὁ ἐν τῇ Ἀττικῇ μόνος, ὅσον νῦν γινώσκω, ἀρχικῶς ὀκτάπτερος ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, κατὰ πολλὴν πιθανότητα τὸ ἀρχαῖον τῆς τῶν Ἀθηνῶν Ἐκκλησίας Βαπτιστήριον, ἓν ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀρχιτεκτονιτῶν μνημείων τῆς χριστιανικῆς τέχνης, λόγῳ ἐπισκευῆς ἐντελῶς ἤδη παρεμορφώθη, πρὸς ἀνεπανόρθωτον τῆς ἐπιστήμης βλάβην καὶ προσβολὴν τῆς ἐπιστημονικῆς τοῦ τόπου τιμῆς· εἴμεθα δὲ βέβαιοι ὅτι ἂν οἱ κκ. Ἐπίτροποι ἐγίνωσκον εἰς οἵαν ἀρχαιότητα ἐπέβαλλον χεῖρας, οὐδέποτε ἤθελον πράξει τοῦτο, καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐσχάτης ζημίας τῶν συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας, διότι τὸ ὕψιστον καὶ μέγιστον τῆς Ἐκκλησίας συμφέρον ἐστὶν ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ δυστυχῶς σήμερον δὲν δύναται πλέον νὰ τῇ ἀποδώσωσιν, τ.ἔ. τὸ πολύτιμον ἀρχικὸν ἀρχιτεκτονικὸν αὐτῆς κάλλος.

Ἐν τῷ παρὰ τῇ Μητροπόλει ναῷ τοῦ ἁγ. Ἐλευθερίου, ἐσῴζοντό ποτε λαμπραὶ ἐφ' ὑγροῖς γραφαὶ τοῦ ιγ'.—ιδ'. αἰῶνος μεταξὺ τούτων ἦν καὶ ἀνάστασίς τις, ἧς ἀπότυπον εὐγενῶς ἐν Μονάχῳ ὁ δεινὸς περὶ τὴν χριστιανικὴν ἁγιογραφίαν κ. Θείρσιος μοὶ ἔδωκεν. Ἐξ ἀντιπαραβολῆς δὲ ταύτης πρὸς τὴν ὑπὸ Duccio [† 1339], τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Sienna σχολῆς γραφεῖσαν, ἀποδείκνυται ὅτι οὗτος τὴν ἑαυτοῦ Ἀνάστασιν ἔγραψεν ἀκριβῶς κατὰ τὸν τύπον τῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Ἐλευθερίου εἰκόνος. Τί δ' ἐκ τούτου ἐξάγεται; ὅτι ἡ Ἑλλάς, οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοὺς εἰσέτι τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τοῦ μεσαιῶνος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς Δύσεως, ὅτι ἡ τέχνη μέχρις ἐσχάτων ἀπ' Ἀνατολῶν εἰς τὴν Δύσιν ἐβάδιζε![1] μέχρις ὅτου αὕτη, ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῶν Βυζαντιακῶν ἔργων λυθεῖσα, ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα, εἰς ἃ σήμερον πρὸς ἔκπληξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἵπταται. Ἐνῷ δὲ ἡ τοῦ Duccio εἰκὼν τῆς Ἀναστάσεως ὡς τιμαλφές τι τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης κειμήλιον φυλάσσεται ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Σιέννης, ἡμεῖς τὴν ἡμετέραν παράστασιν, διακοσμήσεως χάριν, ἀσβέστῳ κατεκαλύψαμεν! Καὶ ἐὰν μὲν ἁπλῶς ἡ παράστασις αὕτη ἐπεχρίσθη, δύναται πάλιν ν' ἀναζήσῃ, ἂν ὅμως κατεσκεπαρνίσθη πρὸς ἐπικόλλησιν τοῦ νέου ἐπιχρίσματος ἢ καὶ ὅλως ἀπεξέσθη ἡλίκη ἡ ἀπώλεια! Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχον καὶ ἕτεραι ἐφ' ὑγροῖς γραφαί, ὡς ἐν τῇ Μονῇ Φανερωμένης ἐν τῷ παρακειμένῳ παρεκκλησίῳ ἔνθα ὁ τάφος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Μονῆς Λαυρεντίου, καὶ ἕτεραι ἐν τῇ ἐν Λεβαδείᾳ Μονῇ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ὡς μετὰ ψυχικῆς αὐτοῦ θλίψεως ὁ ἐν Μονάχῳ κ. Θείρσιος μοὶ ἔλεγεν.

Οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Καμκαρέας ἐσωτερικῶς τοῦ ναοῦ ἐπισήμως χρυσοῖς γράμμασιν ἔγραψαν·

»Ἱερὸς ναὸς τῆς Καπνικαρέας κτισθεὶς
»τῷ 418 μ. Χ. ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς Εὐδο-
»κίας συζύγου Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ Αὐ-
»τοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.»

Δηλα δὴ ἀκριβῶς τότε ὁ ναὸς κατ' αὐτοὺς ἠγέρθη, ὅτε ὡς σαφῶς ὁ παρ' ἡμῖν πολύτιμος καὶ σεβαστὸς φίλος κ. Σακελλίων [ἐν τῇ Στοᾷ ἀριθμ. 168] κατέδειξεν, ἡ Εὐδοκία δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμόν, καὶ ὄχι μόνον

1. Περίεργον δὲ ὅτι τῷ 1858 ἐν Ἐκκλησίᾳ τινὶ τῆς πόλεως Soest ἐν Γερμανίᾳ, ἀνεκαλύφθη ἐφ' ὑγροῖς γραφή, ἀνάστασίς τις τῆς Κολωνιακῆς σχολῆς, ἔργον τοῦ 1376 φέρουσα ὡσαύτως τὸν αὐτὸν τύπον, ἐξ οὗ ἐξάγεται τὸ σπουδαῖον συμπέρασμα, πόσον ἐνωρὶς ἡ Βυζαντιακὴ τέχνη καὶ εἰς αὐτὰ εἰσέτι τὰ ἐνδότερα τῆς Γερμανίας εἶχεν εἰσχωρήσει.

τοῦτο, ἀλλ' ὅτε ἀκόμη, ὡς ἡμεῖς ἐν ἑτέρῳ ἄρθρῳ τοῦ *Αἰῶνος* ἐδείξαμεν, ὁ ἀρχιτεκτονικὸς οὗτος ῥυθμὸς ἦν ὅλως ἄγνωστος. Ἀδιαφοροῦσι δὲ πάντες, ἂν διὰ τοιούτων ἐπιγραφῶν, ἐπισήμως ἐν δημοσίοις οἰκοδομήμασι γραφομένων, καιρίως προσβάλληται ἡ ἐπιστημονικὴ τιμὴ τοῦ τόπου. Τίνι μελήσει;

Καὶ ὅμως, Κύριε Ὑπουργέ, καιρὸς καὶ φροντὶς ἡ δέουσα νὰ ληφθῇ, καὶ φραγμὸς αὐστηρὸς νὰ τεθῇ εἰς τὰς βανδαλικὰς ταύτας τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων κακώσεις, τὰς αὐθαιρέτους ἐπισκευὰς καὶ δῆθεν διακοσμήσεις. Δὲν λανθάνει ἡμᾶς ὅτι ἡ νῦν τοῦ τόπου κυβέρνησις πολλὰ ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ, καὶ περὶ πολλῶν νὰ φροντίσῃ, τοῦ νέου ἡμῶν ἔθνους ἐν πολλαῖς ἀνάγκαις εὑρισκομένου, οὐχ ἧττον εἶναι προφανὲς ὅτι, ἂν μὴ ἐγκαίρως ληφθῇ ἡ δέουσα πρόνοια περὶ τούτων, δὲν θέλει παρέλθει πολὺς χρόνος, καὶ πάντα ταῦτα θὰ ὦσιν ἐξηφανισμένα ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς.

Πρὸς διάσωσιν δὲ τούτων δὲν ἠδύναντο ἄραγέ πως καὶ αἱ Μοναὶ νὰ συντελέσωσιν;

Ἔσται τῷ ὄντι τιμὴ τῇ ἡμετέρᾳ Κυβερνήσει, ἄν, κηδομένη τῶν σεβασμίων καὶ πολυτίμων τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης χριστιανικῶν τούτων ἀρχαιοτήτων, ἐξεύρῃ τοὺς πόρους καὶ λάβῃ γενικὰ καὶ σύντονα μέτρα ὑπὲρ τῆς διασώσεως τούτων. Ὡς τοιαῦτα δέ, ἰδοὺ ἡμεῖς πρὸς τὸ παρὸν τίνα μᾶλλον φρονοῦμεν ὡς κατεπείγοντα.

α΄. Νὰ καταστῇ ἐφορεία ἐφ' ὅλων τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος.

β΄. Εἰς τοὺς ἀθύρους ναούς, νὰ τεθῶσιν κατάλληλοι θύραι.

γ΄. Νὰ ἐπισκευασθῶσιν ἐκεῖνα τὰ ἑτοιμόρροπα τῶν ναῶν μέρη, ἅτινα ἄνευ τῆς ἐπισκευῆς ταύτης, ἀφεύκτως θέλουσι καταπέσει.

δ΄. Νὰ ἐκδοθῇ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἡ δέουσα πρὸς τὰς Μονὰς καὶ πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῶν ἀρχαίων ναῶν ἐγκύκλιος, δι' ἧς νὰ περισυλλεχθῶσιν ἅπαντα τὰ ἐν τοῖς διαφόροις ναοῖς *ἄχρηστα* κειμήλια τῆς χριστιανικῆς τέχνης, ἅτινα, εἴτε διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογικὴν αὐτῶν ἀξίαν, εἴτε διὰ τὴν σημασίαν, ἣν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης ἔχουσιν, πολύτιμα ἡμῖν καθίστανται.

Ταῦτα δέ, ὡς ἰδιαιτέρας σπουδῆς καὶ ἐκτιμήσεως χρῄζοντα, ἀνάγκη καὶ εἰς ἴδιον νὰ κατατεθῶσι Μουσεῖον, ἱδρυομένου Μουσείου τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, οὗ καταφανὴς ἡ ἀνάγκη, καὶ εἰς οὗ τὴν εὐόδωσιν πρωτίστως νομίζομεν ὅτι δύναται νὰ ἐργασθῇ οὕτως αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις.

ε΄. Νὰ ἀποτειχισθῶσιν ἐκ τῶν ἠρειπωμένων ναῶν αἱ λόγου ἄξιαι ἁγιογραφίαι καὶ ὅπου τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, διὰ διαφανοῦς ὑαλινοῦ ἢ χαρτίου, νὰ ἀντιγραφῶσι πανομοιοτύπως. Αὗται δὲ ἐν τῷ χριστιανικῷ Μουσείῳ συλλεγόμεναι, ἐκτὸς τῆς ἀρχαιολογικῆς αὐτῶν ἀξίας, χρησιμεύσωσι καὶ ὡς βάσις πρὸς μόρφωσιν καὶ ἵδρυσιν σχολῆς τῆς Βυζαντ. ἁγιογραφίας, ἥτις ὡς νῦν ἔχει διακωμῳδεῖ μᾶλλον καὶ γελοιογραφεῖ τὸ θεῖον[1]!

ς΄. Νὰ ἀναζήσῃ ὑπάρχων, ὡς νομίζω, νόμος, καθ' ὃν ἐμποδίζονται αὐστηρῶς αἱ προσθῆκαι ἢ μεταβολαὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν οἰκοδομημάτων, ἄνευ τῆς ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀδείας. Ἁρμόδιοι δὲ πρὸς γνωμοδότησιν περὶ οἱασδήποτε τῶν Ναῶν *ἐπισκευῆς* ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς, πρέπει νὰ θεωρηθῶσι κατ' ἀνάγκην τρεῖς·

1. Ὁ *ἔφορος* τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων.

2. *Εἷς ἀρχιτέκτων* καλῶς τὰ τῆς Βυζαντιακῆς ἐννοῶν ἀρχιτεκτονικῆς καὶ

3. *Εἷς* ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν διακρινομένων ἁγιογράφων. Ὁ ἔφορος δὲ νὰ συσκέπτηται μεθ' ἑκατέρου τῶν δύο τούτων μελῶν, περὶ τῆς ἑκάστοτε ἐπισκευῆς καὶ διακοσμήσεως.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὰ γενικὰ μέτρα· μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰ ἀποκλειστικῶς πρὸς διάσωσιν τοῦ Δαφνίου ἀφορῶντα.

Δ. *Τρόποι πρὸς διάσωσιν τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Δαφνίου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ψηφοθετημάτων.*

Πρὸς διάσωσιν τούτου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ψηφοθετημάτων, προτείνομεν τὰ ἑξῆς·

α΄. Νὰ ἐμποδισθῶσι τὰ ἀπὸ τῆς στέγης τοῦ Ναοῦ ἐν καιρῷ βροχῆς εἰσρέοντα ὕδατα, καὶ πᾶσα ὑγρασία, σπουδαίως τὸ ὑπὸ τὰς ψηφῖδας ὑπόχρισμα παραβλάπτουσα[1].

β΄. Νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ Ναοῦ ἄνοδος, καταλλήλου θύρας εἰς τὰς κλίμακας τῆς ἀνόδου τιθεμένης.

γ΄. Νὰ ἐπιδιορθωθῶσιν ἄνευ *οὐδεμιᾶς* παραμορφώσεως, τὰ ἑτοιμόρροπα τοῦ Ναοῦ μέρη.

δ΄. Νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Ναοῦ αἱ μεταγενέστεραι βαρβαρικαὶ προσθῆκαι, αἱ παραμορφοῦσαι τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ οἰκοδομήματος, καταλλήλου προσώπου γνωματεύοντος πρότερον περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῶν τοίχων καὶ τῶν θόλων στερεώσεως.

ε΄. Νὰ ζητηθῇ ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως εἷς ἐκ τῶν ἀδελφῶν Bonanno Zuccaro ὑπαλλήλων αὐτῆς ἐν Παλέρμῳ τῆς Σικελίας ἐργαζομένων ὅπως στερεώσῃ τὰς εἰς διαρροὴν ἑτοίμους μουσειογραφίας, συμπληρῶν αὐτὰς μόνον ἐν σπανιωτάταις καὶ ὡρισμέναις περιπτώσεσιν[1].

ς΄. Νὰ πλυθῶσιν αἱ εἰκόνες ἐκεῖναι, ὧν αἱ ψηφῖδες, ἐκ τῆς πλύσεως οὐδένα κίνδυνον διατρέχουσιν.

ζ΄. Πρὶν ἔλθῃ ὁ ἐκ Σικελίας ἁρμόδιος ψηφοθέτης, νὰ ἐξετασθῶσι προσεκτικῶς αἱ κινούμεναι καὶ ἕτοιμοι εἰς πτῶσιν ψηφῖδες, καὶ κατὰ τὸν τρόπον, ὅν μοι συνέστησεν ὁ κ. Bonanno, νὰ ἐπικολληθῇ ἐπ' αὐτῶν διαφανὴς χάρτης, ἐμποδίζων τὴν πτῶσιν τῶν ψηφίδων, χωρὶς οὐδόλως νὰ ἐμποδίζῃ τὴν θέαν τῆς παραστάσεως.

η΄. Νὰ περισυλλέγωνται πᾶσαι αἱ καταπίπτουσαι ψηφῖδες, ὅπως ἐπικολληθῶσι καὶ πάλιν, τῆς φροντίδος ταύτης ἀνατιθεμένης εἰς κατάλληλον πρόσωπον, ὅπερ ὀφείλει νὰ προσέχῃ καὶ τὸ τοῦ Ναοῦ οἰκοδόμημα.

θ΄. Αἱ λάρνακες τῶν Δουκῶν Ἀθηνῶν, αἱ ἐπὶ τῆς καθόδου τῆς ὑπογείου κρύπτης ἐπικείμεναι, νὰ μετατοπισθῶσι, τιθέμεναι κατὰ σειρὰν ἐν τῷ Νάρθηκι, ἀφιεμένης οὕτως ἐλευθέρας τῆς εἰς τὴν κρύπτην καταβάσεως Καὶ ταῦτα ἱκανῶς ἡμῖν εἴρηται. Ἐκτὸς τοῦ ἀρχαίου καὶ λαμπροῦ τούτου τοῦ Δαφνίου ψηφοθετήματος,

1. Κατὰ τὰ τελευταῖα 30 ἔτη μεγάλαι προσπάθειαι καταβάλλονται ἐν Ῥωσσίᾳ, ὅπως ἀποβάλλωσι πᾶν ξένον δυτικὸν στοιχεῖον ἐκ τῆς ἁγιογραφίας αὐτῶν, ἐμμένοντες εἰς τὸν ἀρχαῖον Βυζαντιακὸν τύπον, ἐκτελούμενον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης· πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τῷ 1860 ἡ τότε πρόεδρος τῆς ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίας τῶν τεχνῶν καὶ ἀδελφὴ τοῦ τότε Αὐτοκράτορος μεγάλη δούκισσα Maria Nicolajewna, διὰ τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Ἀκαδημίας κ. Gr. Gagarin, προσεκάλεσεν ἐκ Μονάχου εἰς Πετρούπολιν τὸν ὀνομαστὸν διὰ τὴν Βυζαντιακὴν ἁγιογραφίαν ζωγράφον κ. L. Thiersch, ὅπως μορφώσῃ μαθητὰς καὶ δώσῃ δείγματα τῆς τοιαύτης κατὰ φύσιν καὶ σχέδιον Βυζαντιακῆς ἁγιογραφίας. Τότε ὁ κ. Θείρσιος εἰς Πετρούπολιν μεταβάς, ἔγραψεν ἐν λαμπρῷ Βυζαντιακῷ τύπῳ τὰ δύο Ἀνακτορικὰ παρεκκλήσια τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ τότε Αὐτοκράτορος· δοκίμους δ' αὐτοῦ μαθητάς, τοὺς κ.κ. Beydemann καὶ τὸν τῆς Αὐλῆς ζωγράφον καὶ καθηγητὴν κ. Neff ἀνέδειξεν.

Ὡσαύτως πρὸ ἐτῶν, ἐπιμελείᾳ τοῦ κ. Σεβαστιανώφ, ἀντεγράφησαν αἱ σπουδαιότεραι τοῦ ἁγ. Ὄρους ἁγιογραφίαι· ἤδη δὲ ἐν Παλέρμῳ ἐγνωρίσαμεν τοὺς ἀξιολόγους ἀρχιτέκτονας κ.κ. Theod. Tschagin καὶ Alex. Pomeranzeff, οἵτινες ἀπὸ 4 περίπου ἐτῶν, ἐντολῇ τῆς Ῥωσσικῆς Κυβερνήσεως τὴν Ἰταλίαν, Ἰλλυρίαν Δαλματίαν, καὶ ὅπου ἂν αὐτοὶ καλὸν νομίσωσι ταξειδεύοντες, ἀντιγράφουσι τὰ τῆς Βυζαντιακῆς τέχνης ἔργα, δαψιλῶς τῆς Κυβερνήσεως χορηγούσης.

Νῦν ἀσχολοῦνται εἰς τὴν πανομοιότυπον ἀντιγραφὴν τῶν ἐν Παλέρμῳ ἁγιογραφιῶν τῆς Καπέλλας Παλατίνας

Ἅπαντα δὲ ταῦτα τῶν Βυζαντινῶν ἁγιογραφιῶν τὰ πανομοιότυπα, ἐκτίθενται ἐν τῷ περιφήμῳ χριστιανικῷ Μουσείῳ τῆς Πετρουπόλεως, χρησιμεύοντα, ὡς ἄριστα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησιαστικῆς τέχνης ὑποδείγματα, εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν, τὴν χριστιανικὴν ἁγιογραφίαν σπουδάζοντας.

1. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς παρεμποδίσεως τῶν ἀπὸ τῆς στέγης ὑδάτων, δέον νὰ γνωματεύσῃ εἰδικὸς ἀνήρ, τ. ἔ. ἂν αὕτη ἐπιτυγχάνηται διὰ τῶν κοινῶς κολυμβητῶν καλουμένων κεράμων, τῆς κεραμοκονίας ἐχούσης 2 μέρη ἄμμου καὶ 1 ἀσβέστου ἢ δι' ἐπιχρίσεως γαλλικοῦ χώματος [ciment].

1. Χάριν τῆς προσωπικῆς ταύτης συστάσεως, ἀναγκάζομαι ὅπως ποιήσω τὴν ἑξῆς σημείωσιν.

Οἱ ἀδελφοὶ Giuseppe καὶ Santi Bonanno μοὶ ἐσυστήθησαν ὑπὸ τοῦ κ. A. Salina διευθυντοῦ τοῦ ἐν Παλέρμῳ Μουσείου καὶ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ ἐκεῖσε πανεπιστημίῳ, ὡς εἰδικοὶ περὶ τὴν Βυζαντιακὴν μουσειογραφίαν, οὐδόλως ταύτης ἀποκλίνοντες, καθὼς εἰς τὰς λοιπὰς τῆς Ἰταλίας πόλεις καὶ τῷ ὄντι, λαβόντες τὴν ἄδειαν τῶν κυρίων τούτων, πολλάκις καὶ κατ' οἶκον, καὶ ἐργαζομένους εἴδομεν αὐτούς, καὶ ἐθαυμάσαμεν τὴν περὶ τὴν Βυζαντιακὴν τέχνην ἐπιδεξιότητα αὐτῶν καὶ εὐφυΐαν. Ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Βενετίᾳ οἱ ἐπιδιορθοῦντες τὰ μουσαϊκὰ παρεκκλίνουσιν ὅλως τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἐνῷ οἱ ἀδελφοὶ Bonanno, κατὰ γράμμα παρακολουθοῦσι τὰς ἰδιοτροπίας τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἀξιόλογα τοῦ Βυζαντιακοῦ ῥυθμοῦ ποιοῦντες ἔργα, ὡς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν Παρισίων ὁ ὑπ' αὐτῶν σταλεὶς Ἄγγελος. Ἐνῷ δὲ οἱ πρὸ αὐτῶν ψηφοθέται, μετεχειρίζοντο τὸ ῥωμαϊκὸν λεγόμενον ὑπόχρισμα ὅπερ ὡς ἐκ τοῦ λινελαίου ὅπερ περιεῖχεν ἐν ἑαυτῷ, μετέβαλε τὸ χρῶμα τῶν ψηφίδων, οὗτοι ἐφεῦρον ἴδιον ὑπόχρισμα, ἀντὶ λινελαίου τὴν sabia di montagna μεταχειρισθέντες, ἥτις θαυμασίως στερεοῖ τὰς ψηφῖδας, χωρὶς οὐδόλως νὰ μεταβάλλῃ τὸ χρῶμα τούτων. Τὸ ὑπόχρισμα τοῦτο, τῶν κ. Bonanno ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις, ὡς τοιοῦτον, συνέστησεν εἰς πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὴν ἐργαζομένους ψηφοθέτας.

ὑπάρχει τοιοῦτον καὶ ἐν Λεβαδείᾳ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ὅσα δὲ καὶ περὶ τῆς διατηρήσεως ἐκείνου μανθάνω, δυστυχῶς δὲν εἶναι εὐάρεστα.

Παρὰ τοῦ κ. Ν. Πολίτου ἔμαθον ὡσαύτως, ὅτι καὶ ἐν Μιστρᾷ καὶ ἐν τῇ Μονῇ τῶν μεγάλων πυλῶν ἐν Θεσσαλίᾳ, ὑπάρχουσι τοιαῦτα ψηφοθετήματα, ὧν τὴν τε τύχην καὶ ἀξίαν, ὡς μὴ ἰδών, ἐντελῶς ἀγνοῶ.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· εἰ δέ τι ἐπὶ τὸ δριμύτερον ἐρρήθη, ζητῶ τὴν Ὑμετέραν ἐπιείκειαν, καὶ παρακαλῶ ὅπως ἀποδώσητε τοῦτο καθαρῶς, εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης ταύτης διακατέχοντά με ζῆλον.

Ὑποσημειοῦμαι εὐσεβάστως

Γ. Λαμπακης
διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.

ΜΑΤΘΙΛΔΗ ΣΕΡΡΑΟ

Ἡ Ματθίλδη Σερράο εἶνε ἐκ τῶν πρωτευουσῶν ἐν Ἰταλίᾳ λογίων γυναικῶν. Εἰς τὰς φλέβας αὐτῆς ῥέει ἑλληνικὸν αἷμα, διότι γεννηθεῖσα ἐν Πάτραις εἶνε θυγάτηρ τῆς Παυλίνης Βορέλ, γυναικὸς σπανίων χαρισμάτων, λογίας δὲ διακεκριμένης καταλιπούσης χαριέστατά τινα ποιητικὰ ἔργα εἰς τὴν μητρικὴν της ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἀλλ' ἡ θυγάτηρ ὑπερέβη τὴν μητέρα, ἐκτὸς δὲ τῶν ποικίλων φιλολογικῶν ἔργων ἅτινα μετὰ πολλῆς γονιμότητος συγγράφει καὶ δημοσιεύει μετέχει ὡς τακτικὴ συνεργάτις τῆς συντάξεως τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκδιδομένης ἐγκρίτου ἐφημερίδος Capitan Fracassa. Ἰδοὺ τί περὶ αὐτῆς ἔγραφεν ἐσχάτως ὁ *Φιγαρὼ* ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ παραρτήματι ὅπερ ἐξέδωκεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Τουρίνῳ ἐκθέσεως: «Ἡ »δεσποινὶς Ματθίλδη Σερράο ἐν ἡλικίᾳ »καθ' ἣν συνήθως αἱ ἄλλαι γίνονται ἡρω»ΐδες μυθιστορήματος, γράφει τοιαῦτα »διὰ τὸ ἰταλικὸν δημόσιον, παρ' ᾧ ἀρκε»τὸς γίνεται λόγος περὶ τῶν ἔργων της, »τοῦθ' ὅπερ φαρτυρεῖ περὶ τῆς μεγάλης »αὐτῆς ἀξίας. Ἔσται ἴσως ἡμέραν τινὰ ἡ »Γεωργία Σὰνδ τῆς Ἰταλίας, ἂν δὲν ἀπο»τρέψῃ αὐτὴν ἡ καθημερινὴ δημοσιογρα»φία, εἰς ἣν ἀσχολεῖται μετὰ μοναδικῆς ζέσεως».

Εἰς τὴν ῥηθεῖσαν ἐφημερίδα ἡ δεσποινὶς Σερράο δημοσιεύει καθ' ἑκάστην ἄρθρα ἐπὶ παντοίων κοινωνικῶν καὶ φιλολογικῶν θεμάτων. Ἑνὸς τούτων παρέχομεν κατωτέρω τὴν μετάφρασιν θέλοντες νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀναγνώστας δεῖγμά τι τῆς περὶ τὸ γράφειν ἱκανότητος τῆς νεαρᾶς συγγραφέως.

ΕΡΩΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ὦ σεῖς εὐδαίμονες αἵτινες διὰ πρώτην φορὰν δοκιμάζετε τὸ ἔρᾶν μὲ τὴν αὐτὴν συγκίνησιν καὶ προσδοκίαν ἣν αἰσθάνεται ὁ θαλασσοπορῶν ἀποβιβαζόμενος εἰς ἄγνωστον νῆσον. Ὦ σεῖς ἀτυχεῖς αἵτινες μόλις διανύσασαι τὸ στάδιον τῆς ἀναρρώσεως ἐν τῷ ἔρωτι, κινδυνεύετε νὰ ὑποπέσητε πάλιν εἰς τὴν ἀπαισίαν νόσον· ὦ σεῖς θαρραλέαι, αἵτινες μὴ ἀρκούμεναι εἰς γαλήνια ἐρωτικὰ αἰσθήματα ποθεῖτε φλογερὰ πάθη, χαίρετε! Πλέετε, πλέετε ὑπὸ οὔριον ἄνεμον εἰς τὸν γλαυκὸν ὠκεανὸν τοῦ αἰσθήματος ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσκλίνει καμπύλος ὁ ὁρίζων τῆς εὐτυχίας.

Ἄγετε ὦ ἄθραι καὶ περιπαθεῖς ἀργοναύτιδες τοῦ Ἔρωτος! σεῖς εἴσθε ἡ καλλονὴ καὶ ἡ ἀγαλλίασις, ἡ γοητεία καὶ ἡ σωτηρία. Οὐδὲν ἰσχύει νὰ σᾶς σταματήσῃ· οὐδὲν δύναται νὰ σᾶς ἀναγκάσῃ νὰ παρεκκλίνητε τῆς ὁδοῦ. Ἡ πολιτική, ὁ πόλεμος, ἡ φιλολογία, ἡ χολέρα ὅλα τὰ ὀλέθρια καὶ ἀγενῆ πράγματα ὅσα καταθλίβουσι τὸν ὄχλον ἀδυνατοῦσι νὰ σᾶς παράξωσι ἢ νὰ φράξωσι τὸν δρόμον σας. Παρὰ πᾶν ἐμπόδιον, παρὰ πᾶσαν θέλησιν μεταβαίνετε πρὸς τὴν ἥμερον θάλασσαν ἥτις σᾶς ἕλκει μὲ τὰ μειδιῶντα ὕδατά της, πρὸς τὸ βουνὸν ὅπερ σᾶς προσκαλεῖ μὲ τὴν δροσερὰν σκιάν του, πρὸς τὴν πεδιάδα ἥτις σᾶς ὑποδέχεται μὲ τὴν φαιδρότητα τοῦ πρασίνου στολισμοῦ της. Ὁ προσηλυτισμὸς τοῦ ἔρωτος ἤρξατο ἤδη καὶ ἡ καλλονὴ διαχύνεται ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ τῶν θαλασσῶν μέχρι τῶν ὀχθῶν τῶν λιμνῶν. Τὸ αἴσθημα μαρανθὲν ἐν τῇ φλογερᾷ ζωῇ τῶν πόλεων ἀναζῇ, ἀναρρώνυται, ἀνανεοῦται. Ὅπου καὶ ἂν σᾶς ὤθησε τὸ θέρος παρὰ τὴν θάλασσαν, εἰς τὸ βουνόν, εἰς τὴν πεδιάδα, ἀγαπᾶτε, ὦ ἀδελφαί, ἀγαπᾶτε, ἀγαπᾶτε!

Ἀλλὰ μὴ λησμονήσητε τὰς ἑξῆς δύο συμβουλάς, τὰς ὁποίας ὡς γυνὴ δίδω ὑμῖν: ἀποφεύγετε τὸν ἔρωτα τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ γράφετε ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας ἐρωτικὰς ἐπιστολάς.

*

Μὴ πληνηθῆτε ἐκ τῆς αἴγλης τῆς δόξης· φύγετε τοὺς μεγάλους πολιτικοὺς ἄνδρας, τοὺς ἐξόχους ἐπιστήμονας καὶ πρὸ πάντων τοὺς ποιητάς. Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς σώζῃ ἀπὸ τοὺς ποιητάς, ὦ ἀδελφαί μου. Εἶνε ἐγώϊσταὶ καὶ ψυχροί, κενόδοξοι καὶ τυραννικοί. Ὅλον τὸ πῦρ ἐν αὐτοῖς συγκεντροῦται εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ δὲν ἀπομένει οὔτε σπινθὴρ ἐν τῇ καρδίᾳ των. Μεριμνῶσιν ἄγαν ὑπὲρ ἑαυτῶν, ὥστε δὲν δύνανται νὰ μεριμνήσωσι περὶ τῆς γυναικός. Ἡ γυνὴ δι' αὐτοὺς εἶναι σύμπτωσις, εἶνε κάτι τι περιττόν, εἴτε εἶνε ὑποτελὴς καταθέτουσα εἰς τοὺς πόδας των τὸν φόρον τῆς καλλονῆς της. Καὶ κυρίως δυσπιστεῖτε πρὸς τοὺς ἐρωτικοὺς ποιητάς, προσέχετε νὰ μὴ συλληφθῆτε εἰς τὴν παγίδα τῶν τρυφερῶν καὶ θερμοτάτων ψευδῶν τὰ ὁποῖα οἱ ἐρωτικοὶ ποιηταὶ φιλοτεχνοῦσι μετ' ἐξαιρέτου τέχνης καὶ μετὰ ψυχρότητος πνεύματος.

Ἐν τῇ ἀλαζονίᾳ των φαντάζονται τὴν γυναῖκα χρυσαλίδα ἥτις μοιραίως ὀφείλει νὰ καῇ εἰς τὴν φλόγα τῆς δόξης των. Δὲν ἔχουσι λοιπὸν οὔτε γλυκύτητα οὐδὲ ταπείνωσιν, οὐδὲ ἐπιείκειαν· στεροῦνται τῆς πραότητος, τῆς αὐθορμήτου ὑποταγῆς, τῶν αἰσθημάτων ἐξ ὧν σύγκειται ὁ ἔρως· στεροῦνται τῆς ἱκανότητος τοῦ ἀγαπᾶν.

Πρὶν ἢ θαμβωθῆτε ἐνθυμήθητε τὸ μαρτυρολόγιον τοῦ ἔρωτος. Ὁσάκις ποιητής τις ἐμφανισθῇ νὰ σᾶς προσφέρῃ στίχους ἢ νὰ σᾶς διαδηλώσῃ τὰ αἰσθήματά του, ἀρχίσατε ν' ἀπαγγέλλητε τὴν ἀκολουθίαν τῶν ψυχορραγούντων.

Εἰς ἕκαστον ποιητὴν προδοθέντα ὑπὸ γυναικὸς ἀντιστοιχοῦσιν εἴκοσι γυναῖκες προδοθεῖσαι ὑπὸ ποιητοῦ.

Τὰ συζυγικὰ ἀτυχήματα τοῦ Μολιέρου ἐξεπληρώθησαν πικρῶς διὰ τοῦ μαρτυρίου τῆς Στέλλας, τῆς ἀτυχεστάτης ἐρωμένης τοῦ Σουίφτ. Τὸν Ἄϊνε διὰ τὰς στενοχωρίας ἃς ὑπέστη χάριν τῆς εὐειδεστάτης συζύγου του, ἐξεδίκησεν ὁ Γκαῖτε ὅστις ὑπεβίβαζε τὰς ἐρωμένας του εἰς θέσιν ὑπηρετριῶν.

Ἡ ποίησις καὶ ἡ δόξα εἶνε μέθη ἐξοστρακίζουσα πᾶν ἄλλο αἴσθημα καὶ ἀποξηραίνουσα τὰς πηγὰς τοῦ ἔρωτος.

Οἱ ποιηταὶ ποθοῦσι νὰ σύρωσι τὴν γυναῖκα ὅπισθεν τοῦ ἁρματος τῆς δόξης των, ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι ὑπατοι ἔσυρον τὰς βαρβάρους βασιλίδας. Καταγίνονται εἰς τὸν ἔρωτα χάριν ἐκγυμνάσεως εἰς τὴν ἐπιστολιμαίαν ῥητορικήν, ἢ χάριν ἐπιδείξεως.

Οἱ ἀθωότεροι ἐξ αὐτῶν ἀφίενται εἰς τὸ πάθος ἐκ παραφορᾶς τῆς φαντασίας καὶ φθάνουσι μέχρι τῆς σακχαρώδους χαυνότητος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἢ μέχρι τῆς θυελλώδους ὀργῆς τοῦ Βύρωνος.

*

Ἀλλὰ πράγματι ἀναρμόστως ἔχουσι πρὸς τὸν ἔρωτα· ὁ τυχὼν ὑπαλληλίσκος, ὁ ἀναμένων μετ' ἀγωνιώδους προσδοκίας τὸν προβιβασμόν του διὰ νὰ συζευχθῇ, ὁ τυχὼν ἀνθυπολοχαγὸς ὅπτις νύκτωρ ἀναρριχᾶται εἰς τὰ παράθυρα ὅπως φθάσῃ μέχρι τῆς ἀναμενούσης αὐτὸν φίλης, ὁ τυχὼν ἐμπορουπάλληλος ὅστις θηρεύει συνεντεύξεις μετὰ τῶν παιδαγωγῶν ἐρῶσι κάλλιον, μετὰ πλείονος πάθους καὶ μετ' εἰλικρινεστέρας ἀφοσιώσεως Καθότι ὅλα ταῦτα τὰ ἀνωφελῆ πλάσματα πρὸς ἃ ἡ φύσις δὲν ἐδώρησεν ὑπεροχὴν πνεύματος καὶ θέρμην φαντασίας κέκτηνται ἀρετήν τινα, ἧς οἱ ποιηταὶ στεροῦνται, ἀρετὴν μετριόφρονα καὶ πεζήν, ἣν οἱ ποιηταὶ δὲν γνωρίζουσιν: ἀγαπῶσιν ἐξ ἔρωτος· ἀγαπῶσι διότι ἀρέσκονται εἰς τοῦτο. Δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην ἐπιδεικτικῆς διατυμπανίσεως τοῦ αἰσθήματός των καὶ οἱ πόροι των δὲν τοῖς ἐπιτρέπουσι τὴν πολυτέλειαν τῶν δαπανηρῶν αἰσθημάτων.

Εἶνε ἄνθρωποι πτωχοὶ δι' οὓς ὁ ἔρως εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἑορτῶν, ἡ ἡδυτάτη τῶν παρηγοριῶν, ἡ προσφιλεστάτη τῶν ἀσχολιῶν τῆς ζωῆς, εἰς τοὺς πόδας δὲ τῆς γυναικός, συζύγου ἢ ἐρωμένης, καταθέτουσι τὸν φόρον τοῦ αἰσθήματος αὐτῶν ἀγνώστου εἰς τὸν κόσμον, τοῦ πάθους των, ἀπολωλότος καὶ δυσδιακρίτου ἐν τῷ μέσῳ τῆς θυελλώδους τύρβης τοῦ βίου.

Μεταξὺ αὐτῶν ἐκλέξατε τοὺς ἐραστάς σας, ὦ ἀδελφαί. Ἀγαπήσατε ὡς βασιλισσαι ὡς ἀπόλυτοι δέσποιναι τυραννικῶς. Ἀγαπήσατε ἕνα τμηματάρχην ἢ ἕνα ἐπαρχιώτην ἐμπορον ἕνα κατώτερον ἀξιωματικόν, ἢ ἕνα γραφέα, ἕνα συμβολαιογράφον ἢ ἕνα ἰατρόν· κατὰ προτίμησιν

συλλαμβάνετε διὰ τῶν ὀνύχων τὰ τιθασσὰ θύματα τῆς ὑπαλληλίας. Ἐν αὐτοῖς θὰ εὑρηταὶ τὴν διάκρισιν, τὴν χειροήθειαν, τὴν ἀφοσίωσιν πᾶν ὅ,τι δηλαδὴ ἡ γυνὴ διατεθειμένη ν' ἀγαπήσῃ ἐπιζητεῖ διότι ἐν τοῖς προτερήμασι ταύτοις ἔγκειται ὁ ἔρως. Ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν φαντασιωδῶν ὀνείρων ἐν οἷς ἐπιφαίνεται νεαρὸς ποιητής, περιβεβλημένος στολὴν ἐπάργυρον, μὲ ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς κρατῶν φόρμιγγα ἀνὰ χεῖρας, συμβουλεύω τὴν ἀνάγνωσιν δύο βιβλίων, τῆς Modeste Mignon τοῦ Βαλζὰκ καὶ τῶν *Ἐρωτικῶν Ἐπιστολῶν* τοῦ Οὔγου Φοσκόλου πρὸς τὴν Ἀντωνιέττᾳν Φαγιάνη.

*

Τὸ πρῶτον τῶν βιβλίων τούτων περιγράφει τὸν ἰδανικὸν ἔρωτα εὐφαντάστου νεάνιδος πρὸς τὸν ποιητὴν τοῦ σουρμοῦ· τὸ δεύτερον ἐκδοθὲν ἐσχάτως περιέχει ἐν ἐπιστολαῖς τὴν ἱστορίαν ἑνὸς τῶν ἐρώτων τοῦ Φοσκόλου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο θὰ σᾶς διδάξῃ δύο τινὰ ἅ ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ τῶν ἐξόχων συγγραφέων εἶνε πολὺ κατώτεραι τῶν γραφομένων ὑπὸ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων, β' ὅτι ἐν τῷ ἔρωτι ἡ ἐπιστολὴ εἶνε θεσμὸς πολλάκις μὲν μωρὸς καὶ ἀνωφελής, πάντοτε δὲ ἐπικίνδυνος.

Ὁ ἔνδοξος συγγραφεὺς δύναται ἐνίοτε νὰ λησμονήσῃ ἑαυτόν, τὴν φήμην του, τὴν σπουδαιότητά του, ὅταν ἐκφράζῃ ταπεινῶς τὸν ἔρωτά του διὰ ζώσης, ὅταν ἡ φωνὴ τῆς ἀγαπωμένης γυναικὸς ἐπενεργῇ φυσικῶς ἐπὶ τῶν νεύρων του καὶ ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς ἐξέρχεται τὸ μαγνητικὸν ἐκεῖνο τοῦ ἔρωτος ῥεῦμα. Πλὴν δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ ὅταν ὁ ποιητὴς γράφει ἐρωτικὰς ἐπιστολάς. Τότε τὸ κοινὸν καὶ ἡ κριτικὴ παρεντίθενται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικός· δὲν γράφει πλέον πρὸς τὴν ἐρωμένην ἥτις θὰ κρατήσῃ κεκρυμμένην εἰς τὸν κόλπον της ἐπὶ πολλὰς ὥρας τὴν ἐπιστολήν, πρὶν ἢ δυνηθῇ ἢ τολμήσῃ νὰ τὴν ἀνοίξῃ· γράφει πρὸς τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον θὰ θελήσῃ βραδύτερον νὰ μάθῃ πῶς ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐννόει τὸν ἔρωτα καὶ τίνι τρόπῳ διηρμήνευε τὰ αἰσθήματά του. Γράφει ἐρωτικὴν ἐπιστολὴν ὡς θὰ ἔγραφεν ᾆσμά τι ἢ διήγημα· ἐπιζητεῖ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ζωηρότητα τῆς ἐκφράσεως· ἐπιθυμεῖ νὰ φανῇ στωμύλος καὶ περιπαθής· ἀξιοῖ ὅπως αἱ παρ' αὐτοῦ γραφόμεναι λέξεις περιέχωσι τὴν σφοδρότητα τοῦ πάθους ἥτις λείπει ἐκ τῆς ὁμιλίας του· σχεδιογραφεῖ καὶ χρωματίζει· ἐκλέγει τὴν φράσιν καὶ ἐπεξεργάζεται μετ' ἐπιμελείας τὸ ὕφος. Διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ ἐρωτικαὶ ἐπιστολαὶ τῶν μεγάλων συγγραφέων ἃς ἀνέγνωσα, μοὶ ἐνέπνευσαν αἴσθημα βαθυτάτου οἴκτου.

Πρὸς [illegible] ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος, ἡ εὐχέ[illegible] εἰς τὸ γράφειν, ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους, ἡ νευρικὴ εὐαισθησία τῶν μεγάλων συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν, ἀφοῦ αἱ ἐρωτικαὶ ἐπιστολαὶ των εἶνε παγεραί, ξηραί, τετριμμέναι ὡς τὰ ἐν τοῖς σχολείοις θέματα; Ὦ πόσον προτιμότεραι εἴσθε σεῖς προσφιλεῖς ἐπιστολαὶ γεγραμμέναι ὑπὸ ἀμελῶν μαθητῶν, ὑπὸ ὑπηρετριῶν, ὑπὸ νεοσυλλέκτων! Ὑπὸ τὸ ἄξεστον ὕφος σας κρύπτεται ἡ εἰλικρίνεια τοῦ αἰσθήματος· ἐν τῇ πτωχείᾳ τοῦ λεξιλογίου σας διαφαίνεται ἡ ἁπλότης τοῦ ἔρωτός σας, καὶ τοὺς σολοικισμούς σας δαψιλῶς ἀναπληροῖ ἡ δύναμις τοῦ πάθους! Καὶ τῷ ὄντι ταπεινὴ ἐρωτικὴ ἐπιστολὴ γεγραμμένη ἐπὶ χάρτου κεντητοῦ καὶ διηνθισμένου εἶνε μᾶλλον εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν ἔρωτα ἢ τεμάχιόν τι πεζοῦ λόγου μὲ φιλολογικὰς ἀξιώσεις γεγραμμένον ἐπὶ πολυτελοῦς χάρτου ὑπὸ κομψοῦ ποιητοῦ εἴτε ἐπὶ χάρτου ἐμπορικοῦ ὑπὸ ποιητοῦ πεζογράφου.

*

Δὲν θὰ εὑρεθῇ βεβαίως ποτὲ λόγιός τις νὰ συναγάγῃ τὰς μετριόφρονας ταύτας ἐπιστολὰς καὶ νὰ τὰς δώσῃ ὡς βοράν, εἰς τὴν περιεργείαν τοῦ πλήθους. Τίς ἐνδιαφέρεται νὰ μάθῃ πῶς ἀγαπῶσιν οἱ ἀφανεῖς ὑπάλληλοι; Τίς ζητεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰς παραφορὰς τοῦ ἔρωτος τῶν πλουσιῶν; Τίς προσέχει εἰς τὴν ἄγνωστον ἀλλ' ἀκμαίαν φιλολογίαν ἣν παράγει ὁ ἔρως εἰς τὸ κοινὸν πλῆθος; Καὶ ὅμως αὐτὸς εἶνε ὁ προορισμὸς καὶ ὁ νόμος τοῦ ἔρωτος. Ὁ ἔρως δὲν γεννᾶται διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θέμα στιχουργίας ἢ ὁμαλῆς πεζογραφίας, διὰ νὰ ἐκτεθῇ ἐπιδεικτικῶς εἰς τὸ δημόσιον, διὰ νὰ παραδιαθῇ ἐκ τῆς περιεργίας τῶν ἀδιαφόρων. Ὁ ἔρως δὲν ἔχει ἀνάγκην στίχων, ὁμοιοκαταληξιῶν καὶ κομψῆς φρασεολογίας· ἐλεύθερος καὶ ὑπέρτερος πάσης μητρικῆς καὶ παντὸς γραμματικοῦ κανόνος, ἔχει ἰδιαιτέραν καὶ ἀποκλειστικὴν στιχουργίαν καὶ εἰδικὴν γλῶσσαν, ἣν μόνοι οἱ ἐνδιαφερόμενοι *αἰσθάνονται*. Δὲν δύναται ἀβλαβῶς νὰ ὑπερβῇ τὸν στενὸν κύκλον τῶν ἐν αὐτῷ δρώντων ἀτόμων. Ὁ ἔρως εἶνε αἰδήμων, φιλέρημος σιγηλός, ὅπως ὅλαι αἱ ἐνέργειαι τῆς ζωῆς. Τίς βλέπει τὴν θερμότητα ἥτις ζωογονεῖ τὴν παγκόσμιον φύσιν, ἥτις κάμνει ν' ἀκμάζωσιν ὅλα τὰ ἐπὶ γῆς ὑπάρχοντα ἀντικείμενα; Τίς βλέπει τὸ φῶς τὸ ἀποκαλύπτον ἡμῖν ὅλα τὰ πράγματα; Τίς βλέπει τὸν ἔρωτα ὅστις ἀνανεοῖ διαρκῶς ὅλας τὰς πηγὰς τῆς ζωῆς; Ἡ θερμότης διέρχεται διὰ μέσου τῆς γῆς καὶ γονιμοποιεῖ αὐτὴν· τὸ φῶς πίπτει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὴν φωτίζει· ὁ ἔρως εἰσδύει εἰς τὸν κόσμον καὶ τὸν φαιδρύνει. Τ' ἀποτελέσματα τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος παράγουσι βλάστησιν δημοτικῶν ἀσμάτων. Ὁ ἔρως παράγει βλάστησιν ἐπιστολῶν, ἀσματίων, μουσικῆς. Ἅπασα ἡ μικρὰ αὕτη τέχνη ἥτις γεννᾶται αὐτοφυῆς ὡς ἡ χλόη εἰς τοὺς ἀγρούς, ὡς ὁ γέλως ἐπὶ τοῦ στόματος, παρέρχεται ἄγνωστος, περιφρονημένη, ἀλλ' ἄφθαρτος ἐν τῷ μέσῳ τῆς κούφου ἐπιδείξεως τῶν θυρυβωδῶν σκανδάλων καὶ τῶν τεχνητῶν ἐρωτικῶν ἐπιστολῶν.

Ματθιλδη Σερραο.

[Μετάφρασις Χ. Α.]

ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

ΛΑΠΛΑΣΙΟΥ

Διὰ τῶν γιγαντιαίων τῆς ἀστρονομίας προόδων ἐγένετο δυνατὸν οὐ μόνον νὰ ῥίπτωμεν τὸ βλέμμα εἰς τὸ μέλλον τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἐξάγωμεν διάφορα περὶ τούτου συμπεράσματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ παρελθὸν αὐτοῦ, ἤτοι εἰς τὴν *ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου ἡλιακοῦ συστήματος*, καὶ ν' ἀρυώμεθα μετά τινος πιθανότητος γνώσεις, πῶς ἐγεννήθησαν ἡ γῆ καὶ οἱ ἐπίλοιποι πλανῆται, δηλ. *πῶς ἐκτίσθη ὁ κόσμος* καὶ πῶς ἐξηγοῦνται εὐκολώτερον διάφορα ἀστρονομικὰ φαινόμενα.

Ἀλλ' ἡ γένεσις τῆς γῆς καὶ τῶν ἐπιλοίπων πλανητῶν περιβάλλεται ὑπὸ βαθυτάτου σκότους, ὅπερ ἴσως ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ διασχίσῃ ὁ ἄνθρωπος. Οὐδεὶς στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας τῆς ἐπιστήμης δύναται νὰ εἴπῃ πῶς ἐγεννήθη ἡ γῆ, πῶς ἐγεννήθη τὸ ἡμέτερον πλανητικὸν σύστημα, ἂν καὶ διαρκῶς γεννῶνται νέοι κόσμοι ἐν τῷ ἀπείρῳ τοῦ οὐρανοῦ χώρῳ. Τὸ τηλεσκόπιον κατέδειξε τὴν ὕπαρξιν πολλῶν σωμάτων ἐν γενέσει εὑρισκομένων, καὶ τοιαῦτα εἶνε αἱ τοῦ οὐρανοῦ *φωτειναὶ νεφέλαι* ἢ τὰ λεγόμενα *νεφελοειδῆ*, δὲν ἠδυνήθη ὅμως ν' ἀνακαλύψῃ καὶ τὸν τρόπον τῆς γενέσεως αὐτῶν. Ἅπαξ μόνον ηὐτύχησαν οἱ ἀστρονόμοι νὰ παρατηρήσωσιν ἀμέσως διὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τὸν κο*μήτην τοῦ Beila* διχαζόμενον εἰς δύω πυρῆνας ἀνισομεγέθεις, ὧν ἕκαστος ἀδιαφορῶν διὰ τὸν ἕτερον ἐξηκολούθησε τὴν ἐν τῷ ἀχανεῖ πορείαν αὐτοῦ. Τὸ μοναδικὸν ὅμως τοῦτο παράδειγμα δὲν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ σχηματίσωμεν γενικὴν περὶ γενέσεως τοῦ κόσμου θεωρίαν.

Ἕνεκα τούτου τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἶνε ἠναγκασμένον μόνον δι' ὑποθέσεων νὰ ἐξηγήσῃ τὴν γένεσιν τῆς γῆς καὶ τῶν ἐπιλοίπων πλανητῶν. Καὶ πράγματι ὁ ἄνθρωπος πλείστας τοιαύτας κοσμογονικὰς θεωρίας ἔπλασε, πολλάκις λίαν παραδόξους, ἐνίοτε δὲ καὶ γελοίας. Οὕτω π. χ. λαοί τινες ἐπίστευον, ὅτι *ἡ γῆ ἐξεστιάχθη εἰς τὸ ἀχανὲς κατὰ τὸν πταρμὸν τῆς ῥινὸς Θεοῦ τινος*. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον δέ, ὅτι *μιγὲν τὸ Χάος μετὰ τοῦ Ἔρωτος προήγαγε τὸν Τάρταρον καὶ τὴν Γῆν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀκολούθως ἐγεννήθησαν ὁ Οὐρανός, τὰ Ὄρη καὶ ὁ Πόντος*. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Βυφφῶνος ἐπιστεύετο, ὅτι ἡ γῆ καὶ οἱ ἐπίλοιποι πλανῆται εἰσὶ *θραύσματα τοῦ ἡλίου, ἀποκοπέντα ἐξ αὐτοῦ ὑπὸ κομήτου τινὸς σφηροκοπήσαντος αὐτόν*.

Ὑπόθεσις ὅμως κοσμογονικὴ ἔχουσα κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν μείζονα σημαντικότητα εἶνε ἡ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου *Καντίου*, τῷ 1755 συστηθεῖσα, βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου *Χερσχέλου* ἀναπτυχθεῖσα, καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ μεγαλοφυοῦς *Λαπλασίου* (De Laplace) τελειοποιηθεῖσα καὶ διὰ τοῦτο *Λαπλασίειος ὑπόθεσις* κληθεῖσα. Ἔχει δὲ ἡ ὑπόθεσις αὕτη μείζονα σημαντικότητα, διότι στηρίζεται ἐπὶ μηχανικῶν λόγων καὶ ἐπὶ τῆς πραγματικῆς τῶν πλανητῶν

διατάξεως ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἡλιακῷ συστήματι.

Ἐκ τῆς ἀστρονομίας εἶνε γνωστόν, ὅτι οὐ μόνον ὁ ἥλιος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς κατ' ἐλλειψοειδεῖς τροχιὰς κινούμενοι πλανῆται, ἐν οἷς καὶ ἡ γῆ, περιστρέφονται περὶ τὸν ἄξονά των ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ἀλλὰ καὶ οἱ δορυφόροι τῶν διαφόρων πλανητῶν, ἑπόμενως καὶ ἡ σελήνη τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, κινοῦνται περὶ τοὺς πλανήτας καὶ περιστρέφονται περὶ τὸν ἄξονά των ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Ἐξαίρεσιν δὲ τούτου ποιοῦσιν μόνον οἱ δορυφόροι τοῦ Οὐρανοῦ, κινούμενοι ἀντιστρόφως ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ὅπερ βεβαίως εἶνε φαινόμενον παράδοξον καὶ δυσεξήγητον. Γνωστὸν ἐπίσης εἶνε ἐκ τῆς ἀστρονομίας, ὅτι τὸ σχῆμα τῶν διαφόρων τροχιῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων κινοῦνται οἱ πλανῆται, ὀλίγον διαφέρει τοῦ κύκλου καὶ ὅτι τὰ ἐπίπεδα αὐτῶν ὀλιγίστην ἔχουσι κλίσιν πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς *ἐκλειπτικῆς*, ἤτοι πρὸς τὸ ἐπίπεδον ἐπὶ τοῦ ὁποίου κινεῖται ἡ γῆ.

Πρὸς τὰς ἀληθείας ταύτας ἐπιτρεπούσας ἡμῖν νὰ συμπεράνωμεν γενικὴν τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἀρχήν, ἔρχεται καὶ ἑτέρα ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Λαπλασιείου ὑποθέσεως, ὅτι ὁ ἥλιος καὶ πάντες οἱ πλανῆται εἰσὶ πεπλατυσμένοι κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐζωγκωμένοι περὶ τὸν ἰσημερινόν. Τοῦτο βεβαίως ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πάντα τὰ οὐράνια ταῦτα σώματα διετέλουν ποτέ, τινὰ δὲ διατελοῦσι καὶ νῦν, ἐν διαπύρῳ καὶ τετηκυίᾳ ἢ ἀτμοειδεῖ καταστάσει, ἥτις κατὰ τὴν περὶ ἄξονα αὐτῶν περιστροφήν, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ πάθωσι τὴν κατὰ τοὺς πόλους πλάτυνσιν, ἧς τὴν ἐξήγησιν ἐν τοῖς ἑξῆς θέλομεν ἐκθέσει.

Κατὰ τὴν Λαπλασίειον λοιπὸν ὑπόθεσιν τὸ ἡμέτερον πλανητικὸν σύστημα ἀπετέλει πρὸ ἀπείρων ἑκατομμυρίων αἰώνων *μέγα ἄνευ σχήματος χάος*. Ὁ ἥλιος καὶ οἱ πλανῆται μετὰ τῶν δορυφόρων των, κατά τινας δὲ καὶ οἱ περιοδικοὶ κομῆται, καὶ οἱ διάττοντες ἀστέρες καὶ οὐρανοπετεῖς λίθοι, ἀπετέλουν ὁμοῦ κολοσσιαίαν σφαῖραν ἀτμοειδῆ καὶ συνεχῆ, ἐν λίαν ὑψηλῇ εὑρισκομένην θερμοκρασίᾳ καὶ διὰ τοῦτο διάπυρον καὶ αὐτόφωτον, ἔχουσα κέντρον μὲν τὸ νῦν τῆς ἡλιακῆς σφαίρας κέντρον, ἀκτῖνα δὲ διήκουσαν τοὐλάχιστον ἄχρι τῆς τροχιᾶς τοῦ ἐξωτάτου τῶν πλανητῶν, τοῦ *Ποσειδῶνος*. Τούτου ἕνεκεν ἡ ἀρχέγονος αὕτη σφαῖρα ἦτο τοσοῦτον ἀραιὰ καὶ τοσοῦτον εἰδικῶς ἐλαφροτάτη, ὥστε ὄγκος ἐξ αὐτῆς συνιστάμενος ἐκ πολλῶν ἑκατομμυρίων μιλίων μόλις εἶχε βάρος ἑνὸς γράμμου.[1] Κεχωρισμένη δ' οὖσα ἡ σφαῖρα αὕτη ἐκ τῶν ἐπιλοίπων τοῦ κόσμου νεφελοειδῶν σφαιρῶν, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθησαν ἕτερα πλανητικὰ συστήματα, εἶχε βραδυτάτην τινὰ περὶ ἄξονα περιστροφικὴν κίνησιν, ἧς συνέχεια εἶναι ἡ νῦν παρατηρουμένη περὶ ἄξονα περιστροφὴ τοῦ ἡλίου, καὶ ἡ περὶ τὸν ἥλιον περιφορὰ τῶν διαφόρων πλανητῶν.

Τῆς περιστροφῆς δὲ ταύτης ἕνεκεν τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῆς ἀρχεγόνου σφαίρας ἤρχισε νὰ ἀλλοιοῦται βαθμηδόν, πλατυνόμενον μὲν κατὰ τοὺς πόλους, ἐξογκούμενον δὲ περὶ τὸν ἰσημερινόν, δηλ. ἤρχισε τὸ σφαιρικὸν αὐτῆς σχῆμα νὰ γίνηται φακοειδές[1]. Ἡ ἀλλοίωσις δ' αὕτη τοῦ σχήματος ὑπῆρξε συνέπεια τῆς κατὰ τὴν περιστροφὴν τῆς ἀρχεγόνου σφαίρας ἀναπτυχθείσης *φυζικέντρου* δυνάμεως, ἐχούσης τὴν τάσιν νὰ ἐκσφενδονίσῃ ἕκαστον αὐτῆς ὑλικὸν μόριον κατὰ τὴν ἐφαπτομένην τὴν φερομένην ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου, ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ μόριον ἐκινεῖτο. Ἡ ποτὲ ὕπαρξις τοιαύτης σφαίρας διαπύρου καὶ ἀτμοειδοῦς, ἀπαρτιζομένης ἐκ τῆς ὕλης, ἐξ ἧς συνίσταται τὸ ἡμέτερον πλανητικὸν σύστημα, φαίνεται πιθανή, διότι καὶ νῦν παρατηροῦμεν εἰς τὰ βάθη τοῦ οὐρανοῦ ὁμοίας περίπου τὸ σχῆμα νεφελοειδεῖς κηλίδας φωτεινάς[2], τῶν ὁποίων τὸ φωτόφασμα προκύπτει ἐκ φωτὸς ἀεροειδῶν σωμάτων, καὶ ἰδίως ὑδρογόνου καὶ ἀζώτου, ἐν διαπύρῳ εὑρισκομένων καταστάσει.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκ τῆς περιστροφικῆς ταύτης κινήσεως φακοειδὲς σχῆμα λαβοῦσα ἀρχέγονος σφαῖρα ἐκινεῖτο ἐντὸς χώρου ψυχροτάτου, ἐψύχετο καὶ ἐσυστέλλετο διηνεκῶς, μικροτέρα καὶ ψυχροτέρα καθισταμένη, ἕνεκεν τοῦ ὁποίου ἠύξανε κατ' ἀνάγκην ἡ ταχύτης τῆς περὶ ἄξονα περιστροφικῆς αὐτῆς κινήσεως καὶ συνεπῶς ἡ φυζίκεντρος δύναμις[3], ἡ δύναμις δηλ. ἐκείνη, ἥτις ὡς ἐρρέθη, εἶχε τάσιν νὰ ἐκσφενδονίσῃ τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς ὑπάρχοντα ὑλικὰ μόρια κατὰ τὴν ἐφαπτομένην τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου, ἣν ἕκαστον μόριον διέγραφε περὶ τὸν ἄξονα τῆς περιστροφῆς. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἐκ τῆς ψύξεως καὶ συμπυκνώσεως ἐπερχομένη κατακερμάνισις ὑλικῶν μορίων ἐκ τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὰ βαθύτερα τῆς σφαίρας στρώματα ἐπέφερεν αὔξησιν τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς περιεστρέφετο περὶ ἄξονα ἡ ἀρχέγονος σφαῖρα· τούτου ἕνεκεν ἡ φυζίκεντρος δύναμις καθιστάτο διηνεκῶς ἰσχυροτέρα, καὶ συνεπῶς τὸ σφαιρικὸν σχῆμα ἠλλοιοῦτο ἰσχυρότερον, μᾶλλον πρὸς τὸ φακοειδὲς πλησιάζον, διότι ἡ κατὰ τοὺς πόλους πλάτυνσις ἐγένετο ἰσχυροτέρα καὶ μείζων ἢ περὶ τὸν ἰσημερινὸν ἐξόγκωσις. Τέλος ἐπῆλθε στιγμὴ καθ' ἣν μέγα μέρος τῆς περὶ τὸν ἐξογκωθέντα ἰσημερινὸν τῆς ἀρχεγόνου σφαίρας συσσωρευθείσης ἀεροειδοῦς ὕλης ἀπεσπάσθη, εἰς τοῦτο ἐνεργούσης τῆς διηνεκῶς αὐξανούσης φυζικέντρου δυνάμεως, καὶ ὡς δακτύλιος περιέβαλε τὴν ἐντὸς αὐτοῦ ὡς σφαῖραν ὑπολειφθεῖσαν ὕλην, ἤτις βεβαίως ἦτο πυκνοτέρα τῆς τοῦ δακτυλίου, ἀναλόγως ὅπως τοῦ πλανήτου Κρόνου οἱ δακτύλιοι περιβάλλουσι τὴν κεντρικὴν σφαῖραν. Κατ' ἀνάγκην δ' ἔπρεπε ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ ν' ἀποχωρισθῇ δακτύλιος, διότι ἐκεῖ τοσοῦτον ἰσχυρῶς ἐνήργει ἡ διηνεκῶς αὐξάνουσα φυζίκεντρος δύναμις, ὥστε *ἡ ἑλκτικὴ τῆς σφαίρας δύναμις, δηλ. ἡ βαρύτης αὐτῆς* ἔπαυσε πλέον ἐνεργοῦσα ἐπὶ μεγάλου μέρους μορίων τῆς περὶ τὸν ἐξογκωθέντα ἰσημερινὸν συσσωρευθείσης ἀεροειδοῦς ὕλης. Οὕτω ἀπεσπάσθη ὁ πρῶτος δακτύλιος.

Ὁ πρῶτος οὗτος δακτύλιος ἀποσπώμενος τῆς ἐπιλοίπου ὕλης εἶχε λάβει ὑπὸ τῆς φυζικέντρου δυνάμεως μεγίστην ἐκσφενδονιστικὴν τάσιν, ἥτις ἦτο ἰσχυροτέρα τῆς τὰ ὑλικὰ αὐτοῦ μόρια μικρᾷ σχετικῶς συνεχούσης *σύνεκτικῆς δυνάμεως*. Ὡς ἐκ τούτου ὁ δακτύλιος οὗτος ἔπρεπε νὰ διαρραγῇ, πρὸς δὲ διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐνήργουν διὰ τῆς ἑλκτικῆς αὐτῶν δυνάμεως καὶ γειτονικὰ νεφελοειδῆ, δηλ. ἕτερα ἐν γενέσει εὑρισκόμενα πλανητικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον θέσει ὑπὸ διάφορον ἔντασιν τὰ διάφορα τοῦ δακτυλίου ὑλικὰ μόρια. Ἐκεῖ δ' ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τοῦ δακτυλίου, ἔνθα καὶ ἰσχυροτέρα ὑπῆρχεν ἔντασις. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐνδότερα στρώματα τοῦ διαρραγέντος δακτυλίου τούτου, ἔχοντος οὐ σμικρὸν πάχος καὶ εὑρισκομένου ὑπὸ τὴν τάσιν τῆς ἐκσφενδονιστικῆς δυνάμεως, δὲν εἶχον τὴν αὐτὴν τῶν ἐξωτέρων ταχύτητα, διεκώλυον τὰ προτρέχοντα, ἐξασθενίζοντα τὴν ταχύτητα αὐτῶν. Τούτου ἕνεκεν ὁ δακτύλιος ἐκάμπτετο πρὸς τὰ ἔσω περιελισσόμενος, ὅπως περιελίσσεται νῆμα εἰς τολύπην. Οὕτω ἐκ τοῦ δακτυλίου τούτου παρήχθη νέα σφαῖρα μικρὰ σχετικῶς, ἀτμοειδὴς καὶ διάπυρος, *ὁ πρῶτος καὶ ἀπώτατος τοῦ ἡμετέρου ἡλιακοῦ συστήματος πλανήτης, ὁ Ποσειδῶν*, περὶ ἑαυτὴν περιστρεφομένη καὶ κινουμένη περὶ τὴν κεντρικὴν σφαῖραν ἐπὶ τροχιᾶς, ἧς τὸ σχῆμα ὅμοιον περίπου πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὸν μέγεθος τοῦ διαρραγέντος καὶ εἰς σφαῖραν μεταβληθέντος δακτυλίου.

Ἐνῷ δὲ τοιούτους μετασχηματισμοὺς

1. Ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι ἡ σφαῖρα αὕτη ἐξετείνετο ἄχρι τοῦ πλησιεστέρου ἀπλανοῦς ἀστέρος, οὗτινος ἡ ἀπόστασις περίπου 5 δισεκατομμυρίων μιλίων εὑρίσκομεν δ' ὑπολογισμοῦ, ὅτι σφαῖρα ἔχουσα τὸν αὐτὸν ὄγκον, ὃν ἔχει ἡ γῆ κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν καὶ συνισταμένη ἐκ τοιαύτης ἀραιᾶς ὕλης, θὰ ἔχῃ βάρος 45 χιλιογράμμων, ἤτοι τριῶν περίπου ὀκάδων· ὥστε ἡ ὕλη σώματος ἀνθρωπίνου ζυγίζοντος 60 ὀκάδας, ἀπεῖλε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην 20 σφαίρας ἀτμοειδεῖς ἰσόγκους πρὸς τὴν γῆν.

1. Πειραματικῶς ἀποδεικνύεται ὅτι σφαῖρα πολτώδης περιστρεφομένη περὶ ἄξονα πλατύνεται κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξογκοῦται περὶ τὸν ἰσημερινόν. Ἐφαῖρα π.χ. ἐκ μάλακοῦ πηλοῦ φερόμενη ἐπὶ τοῦ ἄξονος τόρνου περιστρεφομένου δεικνύει, ὅτι ὅσῳ αὐξάνει ἡ περιστροφικὴ ταχύτης τοσούτῳ ἰσχυρότερον πλατύνεται ἡ σφαῖρα κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξογκοῦται περὶ τὸν ἰσημερινόν. Ἐὰν δὲ τέλος ἡ περὶ ἄξονα περιστροφὴ αὕτη γίνῃ ἰσχυροτάτη, τότε, ἐπειδὴ παύει ἡ τὰ μόρια τῆς σφαίρας συνέχουσα δύναμις ὑπερνικῶσῃ τῆς ἐκ τῆς περιστροφῆς ἀναπτυσσομένης φυζικέντρου δυνάμεως, ἡ σφαῖρα συντρίβεται, ἐκσφενδονιζομένων μακρὰν τῶν τεμαχίων αὐτῆς.

2. Τοιαύτη ἡ χ. εἶνε ἡ σπειροειδὴς σχῆμα ἔχουσα φωτονεφέλη τοῦ Κύνος καὶ ἡ τοῦ Λέοντος, παρατηρηθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Λόρδου Ῥῶσσε.

3. Τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς περιστρεφομένης σφαίρας ὑπάρχοντα ὑλικὰ μόρια ἕνεκεν τῆς συμβαινούσης ψύξεως καὶ συμπυκνώσεως κατέπιπτον πρὸς βαθύτερα τῆς σφαίρας στρώματα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ταχύτης τῆς περὶ ἄξονα περιστροφικῆς κινήσεως τῶν μορίων τούτων, ὡς διαγραφόντων περιφερείας μεγαλειτέρων κύκλων, ἦτο μείζων τῆς ταχύτητος τῶν ὅλων, τῶν κειμένων εἰς βαθύτερα στρώματα, ἐπεταχύνετο κατ' ἀνάγκην μετὰ παρέλευσιν χρόνου μακροῦ ἡ περιστροφικὴ κίνησις ὁλοκλήρου τῆς σφαίρας.

ἐλάμβανεν ὁ πρῶτος δακτύλιος, ἡ κεντρικὴ σφαῖρα ἐξηκολούθει νὰ ψύχηται διηνεκῶς καὶ νὰ καθίσταται πυκνοτέρα. Ὡς ἐκ τούτου ηὔξανεν ἡ περὶ ἄξονα περιστροφικὴ αὐτῆς ταχύτης καὶ ἑπομένως ἐπλατύνετο περὶ τοὺς πόλους καὶ ἐξωγκοῦτο περὶ τὸν ἰσημερινόν. Ὡς ἐκ τούτου ἐγεννήθησαν διαδοχικῶς ἐκ τῆς κεντρικῆς σφαίρας κατὰ τὸν αὐτὸν τῷ ἀνωτέρῳ τρόπον καὶ ἄλλοι δακτύλιοι, ὅμοιοι πρὸς τὸν πρῶτον, οἵτινες διαῤῥαγέντες καὶ περιελιχθέντες ἀπετέλεσαν τοὺς ἐπιλοίπους μεγάλους πλανήτας τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Οὕτω, λοιπόν, ἐγεννήθησαν κατὰ σειρὰν οἱ γνωστοὶ μεγάλοι πλανῆται *Ποσειδῶν, Οὐρανός, Κρόνος, Ζεύς, Ἄρης, Γῆ, Ἀφροδίτη καὶ Ἑρμῆς*. Οἱ *τελεσκοπικοὶ δὲ πλανῆται*, οἵτινες ὡς γνωστὸν ὑπάρχουσι μεταξὺ Ἄρεως καὶ Διὸς ἐγεννήθησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τοῦ μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ Διὸς σχηματισθέντος δακτυλίου, ὅστις διεῤῥάγη μέν, ὅπως καὶ πάντες οἱ ἄλλοι, δὲν περιελίχθη ὅμως εἰς μίαν σφαῖραν, ἀλλ' ἀπετέλεσε πολλὰς μικρὰς σφαίρας, κινουμένας ἐπὶ περιπεπλεγμένων τροχιῶν (ἴδε «Ἑβδομάδος» ἀριθ. 23 σελ. 181) Ἐπίσης οὕτω ἐξηγεῖται κατά τινας καὶ ὁ σχηματισμὸς *τῶν διαττόντων ἀστέρων καὶ ἀερολίθων*, ὅτι δηλ. δακτύλιός τις ἀποχωρισθεὶς ἐκ τοῦ ἡλίου διεῤῥάγη μέν, δὲν περιελίχθη ὅμως, ἀλλὰ συντρίβη, οὐχὶ πλέον εἰς μικροὺς πλανήτας, ἀλλ' εἰς θραύσματα σχετικῶς ἐλάχιστα, ἅτινα κινοῦνται ὁμοίως περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ τροχιῶν κατεχουσῶν τὴν θέσιν, ἣν ἄλλοτε κατεῖχεν ὁ κατασυντριβεὶς δακτύλιος.

Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀποσπασθέντων πλανητῶν, οἵτινες ἀπετέλουν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας σφαῖρας διαπύρους καὶ ἐν ἀτμοειδεῖ ἢ τετηκυίᾳ εὑρισκομένας καταστάσει, ἔλαβε χώραν τὸ αὐτὸ φαινόμενον, δηλ. πλάτυνσις τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξόγκωσις περὶ τὸν ἰσημερινόν, ἀκολούθως δὲ ἀποχωρισμὸς ἑνὸς ἢ πλειόνων κατὰ σειρὰν δακτυλίων. Οἱ δακτύλιοι οὗτοι διαῤῥαγέντες καὶ περιελιχθέντες ἀπετέλεσαν τοὺς δορυφόρους τῶν διαφόρων πλανητῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐγεννήθη ἐκ τῆς γῆς καὶ ἡ ἡμετέρα *σελήνη*, ἀποχωρισθέντος ἐξ αὐτῆς δακτυλίου, ἐνῷ εἰσέτι ἡ γῆ εὑρίσκετο τετηκυῖα ἢ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀτμοειδής, καὶ ὁ ὄγκος αὐτῆς ἔφθανε τοὐλάχιστον ἄχρι τῆς τροχιᾶς ἐπὶ τῆς ὁποίας κινεῖται νῦν ἡ σελήνη. Ἐὰν δ' ἐξετάσωμεν τὸν Κρόνον διὰ τοῦ τηλεσκοπίου (ἴδ. «Ἑβδομάδος» ἀρ. 23 σ. 182), παρατηροῦμεν ὅτι φέρει δακτυλίους συγκεντρικούς, μὴ διαῤῥαγέντας εἰσέτι καὶ περιελιχθέντας, οἵτινες ἀποδεικνύουσι στάδιόν τι ὡρισμένον τῆς γενέσεως δορυφόρων.

Καὶ τοιαύτη μὲν περίπου συντόμως ἡ ὑπόθεσις τοῦ Λαπλασίου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξηγοῦνται εὐκόλως πλεῖστα ἀστρονομικὰ φαινόμενα, προσέτι δὲ διατί ἡ γῆ διετέλει ποτὲ ἐν τετηκυίᾳ καὶ διαπύρῳ καταστάσει, ἧς λείψανον εἶνε τὸ ὑπὸ τῶν πλείστων τῶν γεωλόγων ἀποδεικνυόμενον ὡς πραγματικῶς ὑπάρχον *τετηκὸς τῆς γῆς περίκεντρον*, ὅπερ περικαλύπτει φλοιὸς στερεός, σχετικῶς λεπτὸς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς γηΐνης ἀκτῖνος.

Τὴν κοσμογονικὴν δὲ ταύτην τοῦ Λαπλασίου ὑπόθεσιν ἐπεβεβαίωσε καὶ πειραματικῶς ὁ φυσικὸς Πλατὼ (Plateau) ὡς ἑξῆς· Ὁ ἀνὴρ οὗτος λαβὼν παχύ τι ἔλαιον ἔῤῥιψεν ἐντὸς ἀγγείου, φέροντος μίγμα ὕδατος καὶ οἰνοπνεύματος, οὗτινας τὸ εἰδικὸν βάρος ἴσον πρὸς τὸ τοῦ ἐλαίου. Ἕνεκεν τούτου τὸ ἔλαιον ἔλαβεν ἐντὸς τοῦ μίγματος σχῆμα σφαιρικόν. Ἀκολούθως τὸ ἀγγεῖον ἔθεσε διὰ μηχανήματος εἰς περιστροφικὴν κίνησιν τοιαύτην, ὥστε ὁ ἄξων τῆς περιστροφῆς νὰ διέρχηται διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἐλαίου σφαίρας. Οὕτω παρετήρησεν ὅτι, ἐὰν ἡ ταχύτης τῆς περιστροφῆς ἦτον ἐπαρκής, ἡ σφαῖρα τοῦ ἐλαίου, διὰ μέσου τῆς ὁποίας διήρχετο ὁ ἄξων τῆς περιστροφῆς, ἐπλατύνετο κατὰ τοὺς πόλους καὶ ἐξωγκοῦτο περὶ τὸν ἰσημερινόν. ἐὰν δὲ ηὔξανεν ἡ ταχύτης τῆς περιστροφῆς, παρετήρησεν ὅτι ἐσχηματίζοντο ἀληθεῖς δακτύλιοι, οἵτινες διαῤῥυγνύμενοι ἀπετέλουν μικρὰς σφαίρας, περιστρεφομένας περὶ ἴδιον ἄξονα.

Οὕτω, λοιπόν, ἐγεννήθη καὶ ἡ γῆ περὶ τῆς περαίτερω τῆς ὁποίας ἀναπτύξεως συντόμως θέλομεν διαλάβει ἐν τῷ ἑπομένῳ ἄρθρῳ τὰ δέοντα. Μ.

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΒΑΝ-ΒΟΥΚ

[Ἡ ἑπομένη περιπαθεστάτη παράδοσις ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἐξόχου ποιητοῦ τοῦ Ῥολλᾶ καὶ τῶν Νυκτῶν. Ἀλφρὲδ δὲ Μυσσέ. Ἄγνωστον πῶς δὲν συμπεριελήφθη ἐν τοῖς τοσάκις ἐκδοθεῖσιν αὐτοῦ ἔργοις, οὐδεὶς δ' ἐγίνωσκε τέως ὅτι ὑπῆρχεν ἔργον τοιοῦτο σχεδὸν ὅλως ἀνέκδοτον. Ἀλλὰ θερμός τις θαυμαστὴς τοῦ ποιητοῦ μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος παρακολουθήσας ἀνέλαβεν πᾶν ἐημοσιευόμενον ἔργον αὐτοῦ τὸ ἐξέθαψε τῆς λήθης καὶ τὸ προσήνεγκεν εἰς τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν καὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν πάντων τῶν δυναμένων νὰ αἰσθανθῶσι τὸ ὡραῖον ἐν τῇ τέχνῃ].

Ἐν γερμανικῇ τινι πόλει, οὐχὶ μακρὰν τῶν ὀχθῶν τοῦ Ῥήνου, ἔζων οἱ δύο ἀδελφοὶ Βὰν-Βούκ, θεωρούμενοι, καὶ δικαίως, ὡς δεξιοὶ χαράκται.

Συνήθιζον ἑκάστην σχεδὸν ἑσπέραν νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν οἰκίαν γηραιοῦ τινος χρυσοχόου· ὁ καλὸς γέρων, Θωμᾶς Ἕρμανς καλούμενος, ἐδέχετο αὐτοὺς εἰς τὸ ὀπίσω τοῦ χρυσοχοείου του δωμάτιον παρὰ τὸ πῦρ τῆς ἑστίας καθήμενος καὶ διὰ τῆς μεγάλης πίπας του καπνίζων· ἀλλ' αἱ ἑσπερίδες ἃς διήρχοντο δὲν ἦσαν πολὺ ζωηραί· οἱ μὲν δύο ἀδελφοὶ ἦσαν ἐκ φύσεως ὀλιγόλογοι, ὁ δὲ χρυσοχόος, καίτοι εἶχε ζωηρὸν τὸ βλέμμα, ἀπησχολεῖτο ὑπὸ τῶν ἐργασιῶν του καὶ δὲν ἦτο τὸ παράπαν γλώσσαργος. Ἐν τούτοις συνεφώνουν καὶ ἠγαπῶντο μάλιστα ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος τοῦ χαρακτῆρός των. Οἱ διερχόμενοι ἔξωθεν τοῦ χρυσοχοείου τοῦ Ἕρμανς, τὴν νύκτα, συνηθέστατα ἔβλεπον διὰ τῶν ὑάλων τοῦ παραθύρου τὰς κεφαλὰς τῶν τριῶν φίλων περί τινα λυχνίαν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ δοχεῖόν τι πλῆρες ζύθου . . . Ἐσπέραν τινὰ ὁ Ἕρμανς ἐφάνη φαιδρότερος τοῦ συνήθους.

— Τί τρέχει; τῷ εἶπον οἱ χαράκται· ἐπάνω 'ς τὸ πρόσωπό σου βλέπομε γραμμένη μία καλὴ εἴδησι.

— Παιδιά μου, ἀπεκρίθη ὁ χρυσοχόος, ἡ κόρη μου βγαίνει αὔριο ἀπὸ τὸ μοναστῆρι ποὺ τὴν εἶχα βάλει νὰ μάθῃ γράμματα, καὶ τρόπους, καὶ ἔχω μιὰ χαρά, φίλοι μου, καλοί μου γειτόνοι, ἔχω μιὰ χαρὰ ποὺ μοῦ ἔρχεται ν' ἀναβῶ ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι καὶ νὰ χορεύω.

Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ὁ Ἕρμανς ἠγάπα τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὅσον καὶ τὴν χολέραν. Ἀλλὰ μία γραῖα ἀδελφή του, πλουσία καὶ εὐλαβής, ἐπήτησε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν θυγατέρα του εἰς τὸ μοναστήριον, ὁ δὲ Ἕρμανς μετά τινας ὑπολογισμοὺς συγκατένευσε, εἰ καὶ μετὰ λύπης.

— Ὦχ! παιδιά μου, θὰ τὴν ἰδῆτε πῶς ἤθελα νάπτανε ἐδῶ τώρα νὰ τὴ φιλοῦσα 'ς τὰ μάγουλα.

Οἱ χαράκται ἐθλίψαν μετ' ἀγάπης τὴν χεῖρα τοῦ φίλου των, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀποκλειστικὸν θέμα τῆς συνδιαλέξεως των ἦτο ἡ δεσποινὶς Βιλχελμίνη πόσον ὡραία θὰ εἶχε γίνει! Τὸ δοχεῖον τοῦ ζύθου ἀντικατεστάθη τὴν νύκτα ἐκείνην διὰ φιάλης καλῶς ἐσφραγισμένης· οἱ δύο φίλοι προσεκλήθησαν νὰ δειπνήσωσι τὴν ἐπαύριον μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς θυγατρός του. Ἐδέχθησαν προθύμως τὴν πρόσκλησιν, φορέσαντες δὲ τὰ ἑορτάσιμά των ἐνδύματα μετέβησαν ἅμα τῇ δύσει τοῦ ἡλίου παρὰ τῷ γηραιῷ των φίλῳ καὶ ἀμέσως ἐκάθησαν εἰς τὴν τράπεζαν.

Ἡ νεᾶνις ὑπὸ τοῦ πατρός της προσκληθεῖσα, δειλὴ καὶ τοὺς ἀγκῶνας πρὸς τὸ σῶμά της κρατοῦσα μετέβη κ' ἐκάθησεν ἐρυθριῶσα μεταξὺ τῶν δύο νέων.

Ἀλλὰ τὸ δεῖπνον μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ χρυσοχόου ἦτο πολὺ σιωπηλόν· καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἐξήντλησε τὴν πρώτην του εὐθυμίαν ἠρκεῖτο μειδιῶν μετὰ στόργης πρὸς τὴν κόρην του· οἱ χαράκται ἐφαίνοντο ψυχροὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ οὔτε βλέμμα ἀντήλλασον. Ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν κατοικίαν των κατεκλίθησαν χωρὶς λέξιν νὰ εἴπωσι, παρὰ τὴν συνήθειαν ἣν εἶχον νὰ συνδιαλέγωνται περὶ τῶν γεγονότων ἢ τῆς ἐργασίας τῆς ἡμέρας, καὶ πολλάκις, ἐπειδὴ ἐκοιμῶντο ἐν τῷ ἰδίῳ δωματίῳ, νὰ παρατείνωσι τὴν συνδιαλέξιν των μέχρι βαθείας νυκτός.

Οἱ δύο Βὰν-Βοὺκ ἠγαπῶντο θερμῶς· πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἦσαν ὁμοῦ, εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὰς πανηγύρεις, εἰς τὸ κυνήγιον. Εἶχον τὴν αὐτὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν, καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἑνὸς ἐνίοτε ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἑτέρου. Ἄλλως τε θὰ ἔλεγέ τις ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ δευτέρου ἐγλύφη καθ' ὁμοίωσιν τοῦ προσώπου τοῦ ἀδελφοῦ του. Πολὺ παράδοξον λοιπὸν ἦτο ὅτι ἀπέφευγον οὐδὲ λέξιν οὐδὲ βλέμμα κἂν ν' ἀνταλλάξωσι. Ἡ διαγωγή των εἶχε καταθλίψει τὸν ἀγαθόν των γείτονα· ἐν τούτοις ἡ νὺξ παρῆλεν οὕτω καὶ τοι ἑκάτερος ἐξ αὐτῶν ἐγίνωσκε ὅτι ὁ ἕτερος δὲν ἐκοιμᾶτο ἡ σελήνη ἐφώτιζε τὸ δωμάτιόν των, κατὰ πᾶσαν δὲ στιγμὴν συνεγέφροντο ἐν τῇ κλίνῃ των στενάζοντες. Ἠτοκατάδηλον ὅτι ἀμφοτέρους συγχρόνως τὸ αὐτὸ ἔπληξε δεινὸν πάθος; ἠγάπων τὴν Βιλχελμίναν.

Ὁλόκληρος ἑβδομὰς παρῆλθεν ἔκτοτε καὶ οὐδ' ἅπαξ ἔθλιψαν τὰς χεῖράς των· σιγὴ πεισματώδης ἐπεκράτει ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ των, ἑκάτερος δὲ κεκλιμένος ἐπὶ τῆς χαλκίνης του πλακὸς οὐδὲ στιγμὴν ἀπέστρεφε τὴν κεφαλήν του.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς θλιβερᾶς ταύτης ἑβδομάδος, ὁ γειραιὸς Ἕρμανς ἐκάθητο ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς θύρας του, κατέναντι τῆς θυγατρός του.

— Δὲν μοῦ εἴπατε, πατέρα, ἠρώτησεν ἡ νεᾶνις, ὅτι τοὺς ἀδελφοὺς Βὰν-Μποῦκ θὰ τοὺς βλέπωμε κάθε βράδυ;

— Ναί, ἀπεκρίθη ὁ χρυσοχόος, μὰ ἔχουν ὀκτὼ ἡμέρας νὰ μᾶς ἔλθουν· αὐτὸ εἶνε πολὺ παράξενο.

— Μήπως εἶμαι ἐγὼ ἡ αἰτία; εἶπεν ἡ Βιλχελμίνα, ἀφ' ὅτου ἦλθα ἐγὼ ἔπαυσαν νὰ ἔρχωνται.

Τοὺς λόγους τούτους ἀφελῶς λίαν λεχθέντας ἀκούσας ὁ γέρων ἔκλινε τὴν κεφαλήν του καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ σύννους.

— Κόρη μου, κόρη μου, ἀνέκραξεν ἐπὶ τέλους, φιλῶν μὲ τὰ μεμαραμένα χείλη του τὴν ἁβρὰν καὶ δροσερὰν χεῖρα τῆς θυγατρός του. Οἱ καλόγηροι αὐτοὶ σ' ἔμαθαν δίχως ἄλλο νὰ μισῇς τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ σ' ἔμαθαν καὶ πῶς ν' ἀντιστέκεσαι εἰς αὐτόν; ὦ κόρη μου, θὰ λησμονήσῃς ἀρά γε τὸν γεροπατέρα σου κἀμμιὰ ὥμορφη νύκτα;

Ἡ Βιλχελμίνα ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν αὐτῆς μειδιάσασα.

— Τὸ χαμόγελό σου, εἶνε πολὺ γλυκό, ἄγγελέ μου, εἶνε γλυκὸ ὡσὰν τὸ μέλι. Ἀμποτε νὰ μὴ γείνῃ δάκρυο.

— Ἄχ! πατέρα, μὲ νομίζετε τόσο πολὺ εὔμορφη ὥστε νὰ γίνω δυστυχής;

Τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ οἱ δύο χαλκογράφοι ἐφάνησαν ἐνώπιον τοῦ Ἕρμανς· ἀφ' οὗ ἡ Βιλχεμένη σεμνῶς ἀπεσύρθη ἅμα ἐπλησίασαν, εἰς τῶν ἀδελφῶν τῷ εἶπε:

— Εἴδαμε τὴν κόρην σου, Ἕρμανς καὶ ἐχάσαμεν καὶ οἱ δύο τὸν ὕπνον μας· ὁμίλησέ μας φανερά. Θέλεις τὸν ἕνα ἀπὸ ἡμᾶς γαμβρόν σου; Τότε ἐρώτησέ την ποῖον προτιμᾷ, καὶ ὁποιος καὶ ἂν εἶνε, θὰ τὴν πάρῃ. Τὰ ἐργαστήριά μας εἶνε γεμάτα ἀπὸ ἐργάτας ὅπως καὶ τὰ ἰδικά σου. Ἡ πελατεία μας εἶνε μεγάλη. Εἰπέ μας τί ἀποφασίζεις.

Ὁ χρυσοχόος ἔπεινε πρὸς αὐτοὺς τὰς δύο του χεῖρας.

— Σᾶς ζητῶ τρεῖς ἡμέρας προθεσμίαν διὰ νὰ σκεφθῶ. Σᾶς φαίνεται πολὺ αἱ; Εἶσθε ἐρωτευμένοι τὸ βλέπω.

— Εἶνε ἀλήθεια, ἀπεκρίθησαν οἱ χαράκται, ἀγαποῦμεν τὴν κόρην σου, καὶ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀφήσῃς καιρὸν νὰ τὴν ἀγαπῶμεν δίχως ἐλπίδα ἰατρείας.

Τὴν ἑσπέραν, ἡ νεᾶνις μόλις ἐτόλμησε νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς της· εἴξευρεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ. Τὴν ἐπαύριον ὁ γέρων Ἕρμανς ἔπεμψεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν:

«Ἡ κόρη μου σᾶς εἶδε καὶ τοὺς δύο. Θ' ἀγαπᾷ τὸν Τριστὰν ὡς σύζυγον καὶ τὸν Ἐρρῖκον ὡς ἀδελφόν. Εἴθε αὐτὴ ἡ ἐξομολόγησις, τὴν ὁποίαν μὲ δυσκολίαν ἔβγαλα ἀπὸ τὸ στόμα της νὰ σᾶς εὐχαριστήσῃ. Ὁ γέρων φίλος σας περιμένει διὰ νὰ σφίγξῃ εἰς τὴν ἀγκάλην του ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειάν του.

Αἱ δύο εὐγενεῖς ἐκεῖναι καρδίαι εἶχον συμφωνήσει ἀναμεταξύ των, ὅτι ἂν εἷς ἐξ αὐτῶν ἐγένετο δεκτός, ὁ ἕτερος θ' ἀνεχώρει διὰ παντός. Φεῦ! τοιαῦται εἶνε αἱ συμφωνίαι τὰς ὁποίας συνάπτουν οἱ ἄνθρωποι πρὶν γνωρίσωσι τὴν τύχην των. Ὁ Ἐρρῖκος, λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ χρυσοχόου ὅπως τὴν ἀναγνώσῃ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν διεξέλθῃ ἄχρι τέλους· ἀπέθηκεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ὠχρὸς ὡς ἡ χιὼν κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ ἐδράνου του.

Ἐν τούτοις ἐξηκολούθησαν συμβιοῦντες εἰσέτι ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ. Μετέβαινον μάλιστα καθ' ἑσπέραν τακτικῶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ χρυσοχόου· ὁ εὐδαίμων μνηστὴρ διήρχετο ἡδυτάτας στιγμὰς παρὰ τῇ μνηστῇ του· καὶ αὐτὸς ὁ Ἐρρῖκος προσεπάθει νὰ δείξῃ χαρὰν μόνη δὲ ἡ ὠχρότης του διέψευδε τὴν ὑποκεκρυμμένην του ἠρεμίαν.

Ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐθήρευον ἐσταμάτησαν εἰς ἀναπεπταμένον τι τοῦ δάσους μέρος· ἀπηυδηκότες ὄντες ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐξηπλώθησαν ἐπὶ τῆς χλόης.

— Τριστάν, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος Βὰν-Βούκ, ἀρκετὸν καιρὸν ἐσιώπησα. Πρέπει νὰ σοὶ ἀνοίξω τὴν καρδίαν μου. Μοῦ εἶνε ἀδύνατον νὰ σὲ ἀφήσω νὰ πάρῃς γυναῖκα τὴν κόρην τοῦ χρυσοχόου.

— Ἀδελφέ μου, ἀπεκρίθη ὁ Τριστάν, ἔτσι ἐνθυμεῖσαι τὰς ὑποσχέσεις σου;

— Τὸ εἰξεύρω ὅτι δὲν φυλάττω τὰς ὑποσχέσεις μου, ἐσκέφθηκα πολὺν καιρὸν πρὶν σοῦ ὁμιλήσω, ἀλλὰ κύτταξέ με, δὲν ζῶ πειά, νοιώθω ὅτι πεθαίνω, καὶ ὅμως τὸ ὀλίγον αἷμα τὸ ὁποῖον ἔχω εἰς τὰς φλέβας μου μὲ καίει ὡσὰν φωτιά.

— Τὸ βλέπω, ἀπεκρίθη ὁ Τριστάν, καὶ νομίζεις ὅτι δὲν τῶχω πικρὴ λύπη 'ς τὴν καρδία μου ὅτι σὲ κατήντησα εἰς τέτοια κατάστασι. Ἀλλοίμονον! κ' ἐγὼ ἔχασα δὲν γνωρίζω πειὰ τὴν χαρά, μὰ τί ἰατρικὸ βρίσκεις εἰς τὴν δυστυχία μας;

— Κανένα, ἀδελφέ μου· ἕνα πρᾶγμα θέλω ἀπὸ σέ, καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ κάνῃς. Μὴ τὴν στεφανόνεσαι αὐτὴ τὴν νέα πρὶν πεθάνω.

— Πρὶν πεθάνῃς! ἐφώναζεν ὁ ἄλλος.

— Ναί, καλέ μου ἀδελφέ, πρέπει ν' ἀποθάνω. Σὲ ἐξορκίζω νὰ μοῦ δώσῃς τὸ λόγο σου, γιατί ἂν γείνῃ ἀνάγκη νὰ φιλήσω τὰ στέφανά σας...

— Ὄχι ἀδελφέ μου, δὲν θέλω ν' ἀποθάνῃς ἀπὸ ἀπελπισία· θέλεις νὰ σοῦ ὑποσχεθῶ κάτι τι ποῦ μοῦ παγόνει τὴν καρδία μόλις τὸ συλλογισθῶ;

Ταῦτα λέγων ὁ Τριστὰν παρετήρησε τὸν ἀδελφόν του, εἶδε τὴν ὠχρότητα τοῦ θανάτου ἐπὶ τῶν χειλέων του.

— Ἀγαπητέ μ[illegible]κε, ἐφώναζε, ἀντὶ νὰ σὲ ἀφήσω ν' ἀποθάνῃς σοῦ παραχωρῶ καλλίτερα τὰ δικαιώματά μου. Πάρε την σὺ σέ παρακαλῶ. Ἐγὼ θὰ φύγω μακρυά, εἰς τὴν Ἀμερικήν.

— Νὰ τὴν πάρω! ἐφώναζεν ὁ Ἐρρῖκος. Μήπως μοῦ παραχωρεῖς καὶ τὸν ἔρωτά της μαζὶ μὲ τὰ δικαιώματά σου;... Πρέπει ὡς τόσο ἕνας ἀπὸ μᾶς ν' ἀποθάνῃ, εἶπε μὲ ἀγρίαν φωνήν.

Καὶ ἡ τρέμουσα χεὶρ του ἔψαυσε τὴν λαβὴν τῆς κυνηγετικῆς του μαχαίρας.

— Ναί, ἀπεκρίθη ὁ Τριστάν.

Ἠγέρθησαν μηχανικῶς ἀμφότεροι.

— Ἕνα τρόπο μονάχα βλέπω, εἶπεν ὁ Ἐρρῖκος.

Ἀμφότεροι ἀνέσπασαν τὰς μαχαίρας των καὶ ὥρμησαν κατ' ἀλλήλων. Ἀλλ' εἰθισμένοι ὄντες νὰ γυμνάζωνται ὁμοῦ εἰς τὴν ὁπλασκίαν καὶ προλαμβάνοντες τοὺς ἐπικινδύνους χειρισμοὺς τῆς μαχαίρας σπανίως ἐτραυματίζοντο.

Ἐπὶ μίαν ὅλην ὥραν κατήνεγκον μανιώδη τραύματα κατ' ἀλλήλων ἐνίοτε δ' ἀνεπαύοντο, ἐξηντλημένοι τοῦ κόπου, ἐν ᾧ τὸ αἷμα ἔρρεε ἐκ τῶν χαινουσῶν πληγῶν των. Ἐν τισι τῶν διακοπῶν τούτων ἤκουσαν τυμπανοκρουσίαν γνωστοποιοῦσαν τοὺς πολίτας νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἦτο ἡ ὥρα καθ' ἣν τοσάκις εἶχον ἐπανέλθει ὁμοῦ, χειροκρατούμενοι, τεθλιμμένοι ἢ εὔθυμοι, τοὺς πόδας κονιορσκεπεῖς ἔχοντες συνωμίλουν τότε περὶ τῶν μυχιαιτάτων πόθων των. Ὅλη ἡ νεότης αὐτῶν παρῆλασε πρὸ τῶν ὀμμάτων των τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ.

Ὁ ἥλιος ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν τοῦ· αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνές του διωλίσθαινον μέσῳ τῶν ἀπεψιλωμένων ἐλατῶν· ἐπὶ τοῦ κεκαλυμμένου διὰ ξηρῶν φύλλων ἐδάφους τὸ χόρτον ἐκάμπτετο ὑπὸ τῆς δρόσου, τὰ δὲ πτηνὰ προσηγόρευον τὴν νύκτα διὰ τοῦ κελαδήματός των.

Ὁ Τριστὰν ἔστρεψε τὴν κεφαλήν του· εἶδεν ἐν τῇ κοιλάδι τὸ κώδωνοστάσιον τῆς γενεθλίου του πόλεως διαφαινόμενον ἐν τῇ ὁμίχλῃ καὶ τὸ φυάκιον ἐκτεινόμενον ἐπὶ τοῦ λειμῶνος ὡς λευκὸν ὄφιν ἐπὶ τῶν χόρτων. Ἡ καρδία του συνεκινήθη ἐχώρησεν ἓν βῆμα πρὸς τὸν ἀδελφόν του τείνας πρὸς αὐτὸν τὴν χεῖρά του. Ἀλλὰ θανάσιμός τις κόπωσις κατέλαβε τὴν ψυχήν του, ἐστηρίχθη ἐπὶ ἑνὸς δένδρου, οἱ ὦμοί του ὠλίσθησαν ἐπὶ τοῦ ὀζώδους κορμοῦ, καὶ κατέπεσεν...

Ὁ Ἐρρῖκος παρετήρει μετὰ φρίκης τὰς τελευταίας προσπαθείας τοῦ ἀδελφοῦ του ὅπως ἀνακτήσῃ τὴν ζωήν· ἠθέλησε νὰ βαδίσῃ πρὸς αὐτόν, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἠδύνατο νὰ κινηθῇ. Καθημένος ὀρθὸς καὶ ἀκίνητος ἐκλονεῖτο ὡς οἰνόφλυξ.

Οἱ δυστυχισμένοι οὗτοι ἀδελφοὶ εἶχον μητέρα θερμῶς ἀγαπήσασαν αὐτούς. Ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς κοιλάδος, ἐν τῷ ἑσπερινῷ σκιόφωτι, σκιά τις ἐφάνη πρὸς αὐτοὺς χωροῦσα. Διήρχετο ἡσύχως τὸν λόφον, ἐφ' ὅσον δ' ἐπλησίαζεν, οἱ υἱοὶ ἀνεγνώριζον τὴν μητέρα των. Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ ὀπτασία ἐπλησίασε καταφανεστάτη, ὁ ὀρθὸς μείνας, δι' ἐσχάτου ἀγῶνος, μετεκινήθη ἐκ τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἦτο ὡσεὶ καθηλωμένος καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ ἑκτάδην κατακειμένου. Οὕτω δὲ ἀμφότεροι, ὑπὸ αἵματος καὶ δακρύων περιβρεχθέντες ἐξέπνευσαν ἐν ἐσχάτῳ ἐναγκαλισμῷ.

ΑΘΗΝΗΣΙ — ΤΥΠΟΙΣ «ΚΟΡΙΝΝΗΣ», ΗΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ